

คู่มือการจัดการชนิดพันธุ์สัตว์น้ำต่างถิ่นในประเทศไทย

คู่มือการจัดการชนิดพันธุ์ สัตว์น้ำต่างถิ่น ในประเทศไทย

สุวิมล สิริธัยวงศ์

สุวิมล สิริธัยวงศ์

กองวิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืด
กรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

คู่มือการจัดการชนิดพันธุ์สัตว์น้ำต่างถิ่น ในประเทศไทย

สุวิมล สิริชูวงศ์

กองวิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืด
กรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

คำนำ

การรุกรานของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่เกิดขึ้นในหลายประเทศถูกจัดให้เป็นภัยคุกคามที่ร้ายแรงต่อความหลากหลายทางชีวภาพที่มีความสำคัญเป็นอันดับสองรองจากการทำลายแหล่งที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ ส่งผลให้ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นถูกกล่าวถึงในข้อตกลงระหว่างประเทศไม่น้อยกว่า 39 ฉบับ โดยเฉพาะในอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (Convention on Biological Diversity; CBD) เป็นการตกลงระหว่างประเทศฉบับแรกที่มีความพยายามอย่างมากเพื่อผลักดันให้มีการดำเนินการในด้านการจัดการชนิดพันธุ์ต่างถิ่น ซึ่งประเทศไทยได้ลงนามในอนุสัญญาเมื่อวันที่ 12 มิถุนายน 2535 ให้สัตยาบันเข้าเป็นภาคีเมื่อวันที่ 31 ตุลาคม 2546 และมีผลบังคับใช้เมื่อ 29 มกราคม 2547 โดยมีพันธกรณีของภาคีที่ได้กำหนดไว้ในมาตรา 8 การอนุรักษ์ในถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ วรรค h ที่กำหนดให้ภาคีจักต้องดำเนินการป้องกันการนำเข้าชนิดพันธุ์ต่างถิ่น ควบคุม หรือกำจัดชนิดพันธุ์ต่างถิ่น ซึ่งคุกคามระบบนิเวศ ถิ่นที่อยู่อาศัย หรือชนิดพันธุ์อื่น และเป้าหมายไอจี้ที 9 (Aichi Biodiversity Target 9) ที่กำหนดไว้ว่า ภายในปี พ.ศ. 2563 ต้องจำแนก ระบุ และจัดลำดับความสำคัญของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานและเส้นทางการแพร่กระจาย ควบคุมหรือกำจัดชนิดพันธุ์ที่มีลำดับความสำคัญสูง และดำเนินมาตรการเพื่อจัดการเส้นทางการแพร่กระจายเพื่อป้องกันการนำเข้าและการตั้งถิ่นฐานรุกราน ดังนั้น “คู่มือการจัดการชนิดพันธุ์สัตว์น้ำต่างถิ่นในประเทศไทย” เล่มนี้ จึงได้จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบถึงนิยาม ชนิดพันธุ์สัตว์น้ำต่างถิ่นในประเทศไทย การรุกราน การจัดการชนิดพันธุ์สัตว์น้ำต่างถิ่นที่รุกราน มาตรการ กฎหมาย และอนุสัญญาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกัชนิดพันธุ์ต่างถิ่นในประเทศไทย เพื่อช่วยเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่หน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน ได้ร่วมกันระมัดระวังตระหนักถึงอันตรายที่อาจเกิดขึ้นจากการนำเข้าชนิดพันธุ์สัตว์น้ำต่างถิ่นต่อความหลากหลายทางชีวภาพ โดยเฉพาะชนิดพันธุ์สัตว์น้ำที่มีศักยภาพในการรุกรานชนิดพันธุ์พื้นเมืองหรือชนิดพันธุ์ท้องถิ่นที่มีอยู่เดิมในประเทศไทย เพื่อให้สามารถเฝ้าระวัง ป้องกัน ควบคุมไม่ให้เกิดการนำเข้า และการแพร่ระบาดของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน ซึ่งจะเป็นแนวทางหนึ่งในการคุ้มครองและรักษาชนิดพันธุ์สัตว์น้ำในระบบนิเวศแหล่งน้ำของประเทศไทยให้มีความยั่งยืนตลอดไป

ผู้จัดทำ

มิถุนายน 2563

สารบัญ

	หน้า
บทนำ	1
นิยาม	2
การจำแนกชนิดพันธุ์สัตว์น้ำต่างถิ่น	3
ชนิดพันธุ์สัตว์น้ำต่างถิ่น	5
การรุกรานและผลกระทบของชนิดพันธุ์สัตว์น้ำต่างถิ่นในประเทศไทย	20
การจัดการชนิดพันธุ์สัตว์น้ำต่างถิ่นที่รุกราน	22
มาตรการ กฎหมาย และอนุสัญญาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชนิดสัตว์น้ำต่างถิ่น	41
เอกสารอ้างอิง	46

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	ชนิดพันธุ์สัตว์น้ำต่างถิ่น 21 ชนิด จากบัญชีรายการชนิดที่รุกรานอย่างร้ายแรง 100 อันดับของโลก	6
2	จำนวนชนิดและปริมาณสัตว์น้ำต่างถิ่นมีชีวิตที่นำเข้ามาในประเทศไทยในปี 2562 ตามวัตถุประสงค์ของการนำเข้า (กองควบคุมการค้าสัตว์น้ำและปัจจัยการผลิต, 2562)	9
3	ทะเบียนชนิดพันธุ์สัตว์น้ำต่างถิ่นที่ควรป้องกัน ควบคุม และกำจัดของประเทศไทย ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2561	11
4	หลักเกณฑ์และระดับการให้คะแนน เพื่อจำแนกชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่มีลำดับความสำคัญสูง	15
5	ช่วงคะแนนตามการจัดลำดับความสำคัญของชนิดพันธุ์ต่างถิ่น	15
6	รายชื่อชนิดพันธุ์สัตว์น้ำต่างถิ่นที่รุกรานที่มีลำดับความสำคัญสูงของประเทศไทยและเส้นทางการแพร่ระบาด	16
7	ชนิดพันธุ์สัตว์น้ำต่างถิ่นที่มีแนวโน้มจะรุกราน ต้องมีการเฝ้าระวัง และศึกษาแนวทางการจัดการเพิ่มเติม	18
8	หลักการและแนวทางปฏิบัติตามมาตรา 8 (h) ของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ	24
9	แนวทางการจัดการชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานที่มีลำดับความสำคัญสูงในภาพรวมของประเทศไทย	27
10	แนวทางการแก้ไขปัญหาชนิดพันธุ์สัตว์น้ำต่างถิ่นที่มีลำดับความสำคัญสูงแยกรายชนิด	37

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	ภาพรวมการจัดการชนิดพันธุ์ต่างถิ่นตามคู่มือของ GISP แถบดำ คือ ขั้นตอนสุดท้ายของการจัดการ และสัญลักษณ์สีเหลี่ยมขนมเปียกปูน คือ การพิจารณาตัดสินใจเลือกแนวทางการจัดการที่แบ่งออกเป็น 2 ทาง	23
2	การออกก่าจัด การศึกษา และการประชาสัมพันธ์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสัตว์น้ำต่างถิ่นโดยหน่วยงานภายใต้กรมประมง	40

บทนำ

ชนิดพันธุ์ต่างถิ่น หรือเอเลี่ยนสปีชีส์ (alien species) ที่มีการรุกรานอย่างร้ายแรงของโลกจำนวน 100 ชนิด (100 of the world's worst invasive alien species) นั้น ก่อให้เกิดผลกระทบร้ายแรงต่อความหลากหลายทางชีวภาพ การเกษตร รวมถึงมนุษย์ ซึ่งประกอบด้วยสัตว์น้ำ 21 ชนิด ได้แก่ ปลา 8 ชนิด สัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง 9 ชนิด สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ 3 ชนิด และ สัตว์เลื้อยคลาน 1 ชนิด (Global Invasive Species Database, 2020) สำหรับประเทศไทยพบว่า มีสัตว์น้ำต่างถิ่นได้ถูกนำเข้ามากกว่า 1,100 ชนิด พันธุ์ปลาประมาณ 1,000 ชนิด สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบกประมาณ 50 ชนิด สัตว์เลื้อยคลานประมาณ 50 ชนิด หอย 3 ชนิด กุ้งและปู 8 ชนิด โดยมีวัตถุประสงค์หลักในการนำเข้าเพื่อเลี้ยงเป็นสัตว์น้ำสวยงามและเพื่อเลี้ยงบริโภค เมื่อพิจารณาถึงสถิติการนำเข้าสัตว์น้ำต่างถิ่นมีชีวิตในประเทศไทยพบว่า ในปี 2562 ประเทศไทยนำเข้าสัตว์น้ำต่างถิ่นปริมาณ 38,934,499.29 กิโลกรัม (38,934.499 ตัน) โดยเป็นกลุ่มปลาสวยงามมีจำนวนมากถึง 595 ชนิด กลุ่มสัตว์น้ำสวยงามอื่น ๆ จำนวน 25 ชนิด และกลุ่มสัตว์น้ำต่างถิ่นที่นำเข้ามาเพื่อเป็นอาหารจำนวนทั้งสิ้น 81 ชนิด โดยส่วนใหญ่เป็นกลุ่มกุ้งและปู จำนวน 29 ชนิด รองลงมา ได้แก่ กลุ่มปลา และกลุ่มสัตว์น้ำอื่น ๆ จำนวน 28 และ 17 ชนิด ตามลำดับ (Vidthayanon, 2016) ซึ่งยังพบการนำเข้าชนิดพันธุ์ต่างถิ่นชนิดใหม่ตลอดเวลา ทั้งแบบจงใจและไม่จงใจ จึงเป็นสาเหตุทำให้สัตว์น้ำต่างถิ่นในประเทศไทยมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง สำหรับชนิดที่นำเข้ามาแล้วนั้นพบว่า มีหลายชนิดที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นชนิดที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจจนสามารถสร้างอาชีพ ทำรายได้ และสร้างความมั่นคงทางอาหารให้แก่ประชากรได้เป็นอย่างดี ในทางกลับกันยังพบว่ามีอีกหลายชนิดที่สร้างผลกระทบต่อประเทศจากการแพร่กระจายลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ และสามารถตั้งถิ่นฐานได้เป็นอย่างดีจนกลายเป็นชนิดพันธุ์เด่นในสิ่งแวดล้อมใหม่ (dominant species) หรือที่เรียกกันว่าชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน (invasive alien species) ส่งผลให้ชนิดพันธุ์ปลาพื้นเมืองหรือชนิดพันธุ์ปลาท้องถิ่นสูญพันธุ์ไปจากแหล่งน้ำได้ จึงถือเป็นสาเหตุสำคัญของการคุกคามความหลากหลายทางชีวภาพและการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศไปโดยสิ้นเชิง ซึ่งนับวันจะกลายเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นแพร่หลายไปทั่วโลกและก่อให้เกิดความสูญเสียทางเศรษฐกิจอย่างมาก

นิยาม

มีผู้ให้นิยามหรือความหมายของคำว่าชนิดพันธุ์ต่างถิ่นเป็นจำนวนมาก แต่โดยส่วนใหญ่มีเนื้อหาหรือความหมายที่คล้ายคลึงกัน ในภาษาอังกฤษมีหลายคำที่มีความหมายใกล้เคียงกันได้แก่ คำว่า alien species, exotic species, non native species, non-indigenous species และ introduced species ซึ่งคำว่า **ชนิดพันธุ์ต่างถิ่น (alien species)** หมายถึง ชนิดพันธุ์สิ่งมีชีวิตที่ไม่เคยปรากฏในถิ่นชีวภูมิศาสตร์หนึ่งมาก่อนแต่ได้ถูกนำเข้ามาหรือเข้ามาโดยวิธีใด ๆ จากถิ่นอื่น ซึ่งอาจดำรงชีวิตอยู่ และสามารถสืบพันธุ์ได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของปัจจัยสิ่งแวดล้อมและการปรับตัวของชนิดพันธุ์นั้น ๆ ซึ่งสิ่งมีชีวิตที่นำเข้ามาโดยชนิดพันธุ์เหล่านี้เมื่อนำเข้ามาในพื้นที่ใหม่แล้วสามารถมีชีวิตรอดและสืบพันธุ์เพื่อขยายประชากรได้ จึงจำแนกออกได้เป็น 2 ประเภท

1. **ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่ไม่รุกราน (non invasive alien species)** ให้ความหมายเหมือนชนิดพันธุ์สัตว์น้ำต่างถิ่น แต่เมื่อนำเข้ามาแล้วไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศ และความหลากหลายทางชีวภาพโดยตรงหรือชัดเจนนัก มีการดำรงชีวิตแบบไม่แข่งขันหรือขัดต่อการดำรงชีพของสัตว์น้ำท้องถิ่น และสมดุลของนิเวศ ตัวอย่างเช่น ปลานิล ปลาไน และปลาจิ้น รวมถึงปลาเศรษฐกิจต่าง ๆ ที่มีการปล่อยลงแหล่งน้ำ

2. **ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน (invasive alien species)** หมายถึง ชนิดพันธุ์สัตว์น้ำที่เข้ามาแล้วมีการแพร่พันธุ์ได้รวดเร็ว สามารถปรับตัวแข่งขันแทนที่ชนิดพันธุ์พื้นเมืองได้ดี มีการตั้งถิ่นฐานและแพร่กระจายได้ในธรรมชาติจนกลายเป็นชนิดพันธุ์เด่นในสิ่งแวดล้อมใหม่ (dominant species) ที่อาจทำให้ชนิดพันธุ์ท้องถิ่นหรือชนิดพันธุ์พื้นเมืองสูญพันธุ์ (indigenous species) ได้ รวมทั้งยังมีการดำรงชีวิตที่ขัดขวางหรือกระทบต่อสมดุลนิเวศทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบของชนิดพันธุ์พื้นเมือง รวมไปถึงส่งผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพและก่อให้เกิดความสูญเสียทางสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสุขอนามัยได้ นอกจากนี้ ยังอาจถือเป็นศัตรูต่อผลผลิตที่เกิดขึ้นจากการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำได้อีกด้วย เช่น ปลากดเกราะ ปลาดุกแอฟริกัน (ปลาดุกรัสเซีย) และหอยเชอรี่

ปลานิล
Oreochromis niloticus

ปลากดเกราะ
Pterygoplichthys spp.

หอยเชอรี่
Pomacea canaliculata

การจำแนกชนิดพันธุ์สัตว์น้ำต่างถิ่น

การนำเข้าสัตว์น้ำต่างถิ่นในประเทศไทยนั้น สัตว์น้ำชนิดแรกที่มีการนำเข้ามา ได้แก่ ปลาเงินปลาทอง (*Carassius auratus* Linnaeus, 1758) ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเพื่อใช้เพาะเลี้ยงเป็นสัตว์น้ำสวยงาม หลังจากนั้นมีการนำเข้าปลาไน (*Cyprinus carpio* Linnaeus, 1758) เพื่อใช้เลี้ยงเป็นอาหาร ต่อมาจึงเป็นกลุ่มปลาจีน และปลาชนิดอื่น ๆ อีกมากมาย จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2553 ได้นำเข้าปลาหมอคงดาจากสาธารณรัฐกานา ทวีปแอฟริกา เพื่อนำมาปรับปรุงสายพันธุ์ปลานิลแบบมีเงื่อนไข เนื่องจากเป็นปลาที่กินอาหารเก่ง แพร่ขยายพันธุ์ได้อย่างรวดเร็ว และอัตราการรอดตายสูง เมื่อหลุดรอดลงในแหล่งน้ำธรรมชาติจึงส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ และแพร่พันธุ์เกิดความเสียหายเป็นอย่างมาก จนกระทั่งปัจจุบันพบว่ามีสัตว์น้ำต่างถิ่นได้ถูกนำเข้ามาในประเทศไทยแล้วมากกว่า 1,100 ชนิด

สัตว์น้ำต่างถิ่นมีการเจริญเติบโต ตักราก สืบพันธุ์ และแพร่กระจายพันธุ์ได้เป็นอย่างดี จนเข้าไปแทนที่และส่งผลให้พันธุ์พื้นเมืองสูญพันธุ์ไปโดยสิ้นเชิง เมื่อเป็นเช่นนี้ สัตว์น้ำต่างถิ่นเหล่านี้จะเปลี่ยนแปลงไปเป็นสัตว์น้ำต่างถิ่นที่รุกรานและส่งผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งความสูญเสียทางด้านสิ่งแวดล้อม สุขอนามัย และเศรษฐกิจของประเทศได้ จึงได้มีการจำแนกชนิดพันธุ์สัตว์น้ำต่างถิ่นตามพฤติกรรมการดำรงชีวิตได้เป็น 6 ชนิด (รัฐชา, 2560) ดังนี้

1.1 สัตว์น้ำต่างถิ่นที่เป็นตัวแก่งแย่ง (competitor) โดยแย่งการใช้พื้นที่และแย่งอาหารของพันธุ์พื้นเมืองหรือพันธุ์ท้องถิ่น ชนิดพันธุ์สัตว์น้ำต่างถิ่นบางชนิดมีความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้เป็นอย่างดี มีความสามารถในการแข่งขันสูง จนทำลายโครงสร้างประชากรสัตว์น้ำที่มีอยู่ตามธรรมชาติเดิม ทำให้ผลผลิตและความหลากหลายของชนิดสัตว์น้ำท้องถิ่นลดลง ทำลายระบบนิเวศ (habitat disturbance) จนเสื่อมโทรม เช่น การทำลายพื้นที่แหล่งวางไข่ของปลาช่อนหรือปลาช่อนที่มีพฤติกรรมการขุดโพรงในช่วงฤดูวางไข่ทำให้สภาพตลิ่งและชายฝั่งของแหล่งน้ำเปลี่ยนแปลงไป หรือการกัดกินทำลายพืชน้ำของหอยเชอรี่ จนเกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมพืช ทำให้ความหลากหลายของชนิดพันธุ์ลดลงได้

1.2 สัตว์น้ำต่างถิ่นที่เป็นผู้ล่า (predator) ส่งผลกระทบต่อประชากร และชนิดพันธุ์เดิมในแหล่งน้ำ ทำให้จำนวนชนิดเปลี่ยนแปลงไปและก่อให้เกิดผลเสียต่อสมดุลของระบบนิเวศได้ในภายหลัง เช่น ปลาช่อนอมเมซอนหรืออะราไพม่า ปลาคูกแอฟริกัน และปลาหมอปัตเตอร์ เป็นต้น

1.3 สัตว์น้ำต่างถิ่นที่อาจทำลายหรือทำให้แหล่งอาศัยเสื่อมโทรม เช่น หอยเชอรี่ที่ชอบกินข้าวในช่วงต้นกล้าทำให้เกิดความเสียหาย และเมื่อใช้สาร Endosulfan ในการกำจัดจะทำให้เกิดสารตกค้าง มีผลทำให้กบและเขียดในน้ำลดน้อยลง

1.4 สัตว์น้ำต่างถิ่นที่อาจเป็นตัวแพร่กระจายเชื้อโรคและปรสิต (disease and parasite carrier) ชนิดใหม่ ๆ ที่ติดมากับสัตว์น้ำต่างถิ่นเหล่านั้น โดยทั่วไปสัตว์น้ำต่างถิ่นหลายชนิดมีความทนทานต่อโรค และมีลักษณะเป็นพาหะนำโรคหรือปรสิตเดิมอยู่แล้ว แต่สัตว์น้ำพื้นเมืองไม่มีภูมิคุ้มกันต่อโรคดังกล่าว เมื่อเข้ามาอยู่ในแหล่งน้ำอาจทำให้มีการแพร่ระบาดของโรคได้โดยเฉพาะในช่วงฤดูหนาว เช่น ปลาจีนที่เป็นพาหะของปรสิต หนอนสมอ และราป่วยฝ้าย หอยเชอรี่เป็นพาหะของพยาธิมาสู่คนได้ สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบกเป็นพาหะโรคเชื้อรา (Chytridiomycosis) และกุ้ง Crayfish เป็นพาหะของโรค Crayfish plague เป็นต้น

1.5 สัตว์น้ำต่างถิ่นที่อาจก่อให้เกิดการเสื่อมทางพันธุกรรม (genetic pollution, genetic erosion) เนื่องจากสัตว์น้ำต่างถิ่นบางชนิดมีลักษณะทางพันธุกรรมที่ใกล้เคียงกับชนิดพื้นเมือง จึงอาจมีการผสมข้ามพันธุ์ให้เกิดลูกผสม ทำให้ลูกที่เกิดมามีอัตราการรอดต่ำลง หรือเป็นหมันในรุ่นต่อไปได้ ทำให้ความหลากหลายทางพันธุกรรมเดิมเสื่อมลงไป เช่น ในทะเลสาบ Biva ของประเทศญี่ปุ่น มีการปล่อยปลาต่างถิ่นลงไปจนทำให้เกิดลูกผสมกับชนิดพันธุ์ปลาที่เป็นปลาดั้งเดิม (endemic) จนทำให้พันธุ์ปลาชนิดเดิมได้สูญพันธุ์ไป หรือปลาดุกแอฟริกันที่สามารถผสมข้ามพันธุ์กับปลาดุกอู๋ที่เป็นพันธุ์พื้นเมือง อาจทำให้เกิดการปนเปื้อนพันธุกรรมในปลาดุกอู๋ได้

1.6 สัตว์น้ำต่างถิ่นที่อาจแทนที่ มักเกิดขึ้นในกรณีอุตสาหกรรมการเพาะเลี้ยง เมื่อสัตว์น้ำต่างถิ่นถูกนำเข้ามาเพาะเลี้ยงเพื่อทดแทนชนิดพันธุ์พื้นเมือง อาจเป็นด้วยสาเหตุที่สามารถให้ผลผลิตมากกว่า แม้ให้ผลดีในแง่การเพิ่มผลผลิตและรายได้แก่เกษตรกร แต่พันธุ์พื้นเมืองที่ถูกทดแทนจะได้รับความสนใจน้อยลง และอาจส่งผลให้มีปริมาณลดน้อยลงไปจนอาจสูญพันธุ์ได้ เช่น ปลาดุกด้านและปลาดุกอู๋ที่ถูกทดแทนด้วยปลาดุกแอฟริกันและปลาดุกลูกผสมบิกอู๋ (ปลาดุกอู๋เทศ) หรือ กุ้งขาวแวนนาไมที่เลี้ยงทดแทนกุ้งกุลาดำ เป็นต้น

กุ้งแคร์ซีอเมริกา
Procambarus clarkii

ปลาดุกแอฟริกาหรือปลาดุกอีเซีย
Clarias gariepinus

กุ้งขาว
Litopenaeus vannamei

ชนิดพันธุ์สัตว์น้ำต่างถิ่น

1. ชนิดพันธุ์สัตว์น้ำต่างถิ่นที่รุกรานอย่างร้ายแรงของโลก

บัญชีรายการชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานอย่างร้ายแรงของโลก 100 ชนิด (100 of the world's worst invasive alien species) ที่จัดทำโดยสหภาพสากลว่าด้วยการอนุรักษ์ (International Union of Conservation of Nature and Natural Resources หรือ World Conservative Union: IUCN) โดยใช้หลักเกณฑ์การพิจารณาใน 2 ประเด็น คือ ประเด็นที่ 1 ผลกระทบที่สิ่งมีชีวิตชนิดนั้นมีต่อความหลากหลายทางชีวภาพและผลกระทบต่อความเป็นอยู่มนุษย์ และประเด็นที่ 2 ผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติโดยรอบ หลังจากสิ่งมีชีวิตชนิดนั้นเข้ามารุกรานแล้ว พบว่ามีชนิดพันธุ์ที่ถูกคัดเลือกจากชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานแล้วทั่วโลกในชนิดที่มีผลกระทบร้ายแรงต่อความหลากหลายทางชีวภาพ การเกษตร และมนุษย์ ซึ่งผลการจัดอันดับพบว่าประกอบด้วยพืช 36 ชนิด สัตว์ 56 ชนิด และจุลินทรีย์ 8 ชนิด (Global Invasive Species Database, 2020) แต่เมื่อพิจารณาเฉพาะในส่วนของสัตว์น้ำต่างถิ่นที่รุกรานจาก 100 อันดับนี้พบว่ามีจำนวนทั้งสิ้น 21 ชนิด ประกอบด้วย ปลา 8 ชนิด สัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง 9 ชนิด สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ 3 ชนิด และสัตว์เลื้อยคลาน 1 ชนิด (ตารางที่ 1)

2. ชนิดพันธุ์สัตว์น้ำต่างถิ่นในประเทศไทย

การนำเข้าสัตว์น้ำต่างถิ่นในประเทศไทยนั้น มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อเลี้ยงเป็นสัตว์สวยงามและเลี้ยงเพื่อเป็นอาหารบริโภค ในแต่ละปีคนไทยมีการบริโภคปลาประมาณ 28.8 กิโลกรัมต่อคน โดยเป็นปลาต่างถิ่นมากถึงร้อยละ 41.6 ของปริมาณปลาที่บริโภคทั้งหมด และเมื่อพิจารณาถึงสถิติการนำเข้าสัตว์น้ำต่างถิ่นมีชีวิตในประเทศไทยพบว่า ในปี 2562 มีการนำเข้าสัตว์น้ำต่างถิ่นในปริมาณ 38,934,499.29 กิโลกรัม (38,934.499 ตัน) ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มปลาสวยงามมีจำนวนมากถึง 595 ชนิด ได้แก่ ปลานีออน ปลาคาร์ดินัล กลุ่มปลาหมอสี ปลาหมออินโด ปลาเสือตอ และปลาคาร์พ เป็นต้น และกลุ่มสัตว์น้ำสวยงามอื่น ๆ อีกจำนวน 25 ชนิด นอกจากนี้ ยังพบสัตว์น้ำต่างถิ่นที่นำเข้ามาเพื่อเป็นอาหารจำนวนทั้งสิ้น 81 ชนิด โดยส่วนใหญ่เป็นกลุ่มกุ้งและปู จำนวน 29 ชนิด รองลงมา ได้แก่ กลุ่มปลา และกลุ่มสัตว์น้ำอื่น ๆ จำนวน 28 และ 17 ชนิด ตามลำดับ (Vidthayanon, 2016) (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 1 ชนิดพันธุ์สัตว์น้ำต่างถิ่น 21 ชนิด จากบัญชีรายการชนิดที่รุกรานอย่างร้ายแรง 100 อันดับของโลก

ที่	ชื่อไทย/ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ถิ่นกำเนิด	ผลกระทบ
กลุ่มปลา 8 ชนิด				
1	ปลาตุ๊กตาดำ Walking catfish	<i>Clarias batrachus</i>	เอเชียตะวันออกเฉียงใต้	ถูกนำเข้ามาเพาะเลี้ยงในหลายประเทศ เพราะทนต่อสภาพแวดล้อม อยู่รอดได้โดยไม่กินอาหารเป็นต้นตอ เป็นสาเหตุการลดลงของผลผลิตสัตว์น้ำในบ่อเลี้ยง เนื่องจากกินอาหารได้ทุกประเภท ซากพืช ซากสัตว์ แมลงน้ำ ลูกอ๊อด และปลา
2	ปลาไน Carp, Common carp	<i>Cyprinus carpio</i>	จีน	มีการเพาะเลี้ยงมากกว่า 2,500 ปี เพื่อเลี้ยงสวยงามและบริโภค กินอาหารด้วยการกวาดตะกอนและอนรากพืชน้ำ ทำลายแหล่งอาศัยของปลาพื้นเมือง
3	ปลากินยุง Western mosquito fish	<i>Gambusia affinis</i>	สหรัฐอเมริกา	ถูกนำเข้ามาในหลายประเทศเพื่อนำมาใช้กำจัดลูกน้ำของยุง แต่ประสิทธิภาพการกำจัดไม่แตกต่างจากสัตว์น้ำพื้นเมืองกินไปปลาพื้นเมืองและสัตว์น้ำอื่น
4	ปลากะพงแม่น้ำไนล์ Nile Perch	<i>Lates niloticus</i>	ทวีปแอฟริกา	เป็นปลาน้ำจืดขนาดใหญ่ที่มีขนาดใหญ่ถึง 200 กิโลกรัม ความยาวถึง 2 เมตร กินสัตว์น้ำอื่นเป็นอาหาร เป็นสาเหตุของการสูญพันธุ์ของสัตว์น้ำพื้นเมือง 200 ชนิดในทะเลสาบวิกตอเรีย
5	ปลากะพงปากกว้าง Largemouth black bass	<i>Micropterus salmoides</i>	ทวีปอเมริกาเหนือ	มีการนำเข้ามาในหลายประเทศเพื่อการกีฬาและเป็นอาหาร กินสัตว์น้ำหลายประเภท เช่น ปลา กุ้ง ปู สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ
6	ปลาเทราท์สายรุ้ง Rainbow trout	<i>Oncorhynchus mykiss</i>	สหรัฐอเมริกา	มีการนำเข้ามาในหลายประเทศเพื่อการกีฬาและเป็นการเพิ่มอาหาร ผลกระทบต่อสัตว์น้ำพื้นเมืองในเรื่องกินสัตว์น้ำอื่นและแย่งแย่งอาหาร
7	ปลาเทราท์สีน้ำตาล Brown trout	<i>Salmo trutta</i>	ทวีปยุโรปและเอเชีย	มีการนำเข้ามาในหลายประเทศเพื่อการกีฬาและเป็นอาหาร ผลกระทบต่อสัตว์น้ำพื้นเมืองในเรื่องกินสัตว์น้ำอื่นและแย่งแย่งอาหาร
8	ปลาหมอเทศ Mozambique tilapia, Three spotted tilapia	<i>Oreochromis mossambicus</i>	ทวีปแอฟริกา	เพาะเลี้ยงในหลายประเทศพบหลุดรอดออกจากฟาร์ม ส่งผลกระทบต่อสัตว์น้ำพื้นเมืองเนื่องจากเป็นปลากินอาหารได้ทุกประเภทตั้งแต่สาหร่ายจนถึงแมลง

ที่	ชื่อไทย/ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ถิ่นกำเนิด	ผลกระทบ
สัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง 9 ชนิด				
9	หิวฉิ่ง Comb jelly, Sea comb	<i>Mnemiopsis ledyi</i>	ชายฝั่งมหาสมุทรแอตแลนติกของทวีปอเมริกาเหนือและใต้	เป็นผู้ล่ากินแพลงก์ตอนสัตว์ และไข่ปลาฉลามน้ำ
10	หอยกะพงมีลาย Zebra mussel	<i>Dreissena polymorpha</i>	ทะเลดำ และทะเลสาบแคสเปียน	เป็นหอยสองฝาเกาะติดพื้นแข็งจำนวนมากที่รุกรานในระบบนิเวศน้ำจืดทั่วโลก เติบโตเร็วจึงเพิ่มจำนวนได้เร็วเมื่อหลุดรอดลงในแหล่งน้ำใหม่ โดยมีอัตราการเพิ่มจำนวนเป็น 10 เท่าของสัตว์พื้นเมืองที่อยู่ท้องถิ่น
11	หอยกะพงเมดิเตอร์เรเนียน Blue mussel, Mediterranean mussel	<i>Mytilus galloprovincialis</i>	ชายฝั่งทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ทะเลดำ และทะเลเอเดรียติก	เป็นหอยที่แพร่กระจายเป็นที่รู้จักทั่วโลก ถูกนำเข้ามาในเขตอบอุ่นโดยมากับน้ำอับเฉาที่ติดกับเรือ พบแพร่กระจายบริเวณท่าเรือขนาดใหญ่ ซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศหอยพื้นเมืองในบริเวณนั้น
12	หอยเชอรี่ Apple snail	<i>Pomacea canaliculata</i>	อเมริกาใต้	กินพืชน้ำ พืชที่ขึ้นตามน้ำซึ่งเป็นอาหาร เช่น บัว เห็บ และข้าว พบรุกรานในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในนาข้าว และแถบฮาวาย (เดือก) แย่งถิ่นอาศัยและอาหารของหอยพื้นเมือง
13	หอยขวานจีน Asian clam	<i>Potamocorbula amurensis</i>	จีน ญี่ปุ่น และเกาหลี	กินอาหารโดยการกรอง มีถิ่นกำเนิดในเขตอบอุ่นถึงเขตหนาว แพร่ระบาดและส่งผลกระทบในอ่าวซานฟรานซิสโกและแคลิฟอร์เนีย
14	ปูเขียวยุโรป European green crab	<i>Carcinus maenas</i>	ยุโรปและแอฟริกาเหนือ	ถูกนำเข้าไปในแถบอเมริกาเหนือ ออสเตรเลีย อเมริกาใต้และแอฟริกาใต้ เป็นสาเหตุของการลดลงของปูและหอยสองฝาพื้นเมือง ซึ่งต้องมีการจัดการอย่างเร่งด่วน
15	ปูขนจีน Chinese mitten crab	<i>Eriocheir sinensis</i>	เอเชีย	รุกรานในแถบยุโรปและอเมริกาเหนือ เป็นสาเหตุของการลดลงของสัตว์น้ำพื้นเมือง และการทรุดตงตลิ่งเนื่องจากขอบเขตรู นอกจากนี้ยังสร้างความเสียหายให้กับการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ และการประมงกว่าพันล้านดอลลาร์ต่อปีเนื่องจากการทำลายเครื่องมือเพื่อเข้าไปกินสัตว์น้ำ

ที่	ชื่อไทย/ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ถิ่นกำเนิด	ผลกระทบ
16	ดาวทะเลแปซิฟิกเหนือ Northern Pacific seastar	<i>Asterias amurensis</i>	น่านน้ำแถบแปซิฟิกเหนือ ญี่ปุ่น เกาหลี รัสเซีย และ ตอนเหนือของจีน	พบรุกรากในแถบตอนใต้ของออสเตรเลียจนถึงซิดนีย์มีผลกระทบต่อ ระบบนิเวศ และความหลากหลายของสัตว์น้ำพื้นเมืองเนื่องจากเป็น ผู้ล่าและมีการแพร่กระจายเป็นวงกว้าง
17	ไร้น้ำหนาม Fishhook waterflea	<i>Cercopagis pengoi</i>	ตะวันออกเอเชียใต้ของ ยุโรป	พบรุกรากในยุโรปตะวันออก และอเมริกาเหนือ กินแพลงก์ตอนพืช แพลงก์ตอนสัตว์และลูกปลาวัยอ่อน รวมถึงดูดต้นเครื่องมือประมง
สัตว์สีเขียมน้ำและเขื่อนบก 3 ชนิด				
18	ปากแคร์บเบียน Caribbean tree frog	<i>Eleutherodactylus coqui</i>	เปอร์โตริโก	สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ดีพบรุกรากในฮาวาย อาจทำให้ เกิดความเสียหายต่อแมลงและแมงมุมพื้นเมือง และแข่งขันด้านอาหารกับ นกพื้นเมือง
19	กบบูลฟร็อก Bullfrog	<i>Lithobates catesbeianus</i>	อเมริกาเหนือ	แพร่กระจายไปมากกว่า 40 ประเทศ 4 ทวีป เพื่อนำไปเป็น สัตว์เศรษฐกิจด้านอาหาร หลุดรอดจากฟาร์ม และนำโรคเชื้อรามากสู่ กบพื้นเมือง รวมถึงเป็นผู้ล่าและแย่งแย่งอาหารกับสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ และปลาพื้นเมือง
20	คางคกยักษ์ Bufo toad	<i>Rhinella marina</i>	อเมริกากลางและ อเมริกาใต้	นำเข้ามาเพื่อกำจัดแมลงในทางการปลูกอ้อย กินสัตว์บก แย่งอาหารและ แหล่งวางไข่สัตว์น้ำพื้นเมือง เป็นสัตว์มีพิษซึ่งเป็นอันตรายต่อแมว สุนัข และมนุษย์
สัตว์มีเลื้อยคืบ 1 ชนิด				
21	เต่าญี่ปุ่น The red-eared slider	<i>Trachemys scripta elegans</i>	สหรัฐอเมริกา	นำเข้ามาเลี้ยงเป็นสัตว์เลี้ยงสวยงามในหลายประเทศ สามารถปรับตัวตั้ง ประชากรได้ดีในหลายระบบนิเวศ จึงแย่งแย่งอาหารและที่อยู่อาศัย สัตว์พื้นเมือง

ตารางที่ 2 จำนวนชนิดและปริมาณสัตว์น้ำต่างถิ่นมีชีวิตที่นำเข้ามาในประเทศไทย ในปี 2562 ตามวัตถุประสงค์ของการนำเข้า (กองควบคุมการค้าสัตว์น้ำ และปัจจัยการผลิต, 2562)

วัตถุประสงค์การนำเข้า	ประเภท	จำนวนชนิด			ปริมาณ (กิโลกรัม)		
		น้ำจืด	ทะเล	รวม	น้ำจืด	ทะเล	รวม
เลี้ยงสวยงาม	กุ้ง ปู	2	6	8	2,001.30	3,087.00	5,088.30
	ปลา	308	287	595	3,754,095.00	129,298.00	3,883,393.00
	หมึก หอย	1	-	-	500.00	-	500.00
	สัตว์น้ำอื่น	-	11	11	-	6,640.00	6,640.00
	กบ และแอกโซลอท	5	-	5	47.00	-	47.00
	แมวน้ำขนปุยอเมริกาใต้	-	1	1	-	8.00	8.00
	รวม			620	3,756,643.30	139,033.00	3,895,676.30
เลี้ยงเพื่อบริโภค	กุ้ง ปู	4	25	29	3,894.30	4,248,806.48	4,252,700.78
	ปลา	11	17	28	4,086,317.70	7,422,638.20	11,508,955.90
	หมึก หอย	-	7	7	327,462.50	18,640,987.06	18,968,449.56
	สัตว์น้ำอื่น	-	16	16	-	264,637.75	264,637.75
	กบ	1	-	1	44,079.00	-	44,079.00
	รวม			81	4,461,753.50	30,577,069.49	35,038,822.99
	รวมทั้งสิ้น			701			38,934,499.29

2.1 ชนิดพันธุ์สัตว์น้ำต่างถิ่นที่ควรป้องกัน ควบคุม และกำจัดของประเทศไทย

จากสถานการณ์การรุกรานของชนิดพันธุ์ต่างถิ่น ซึ่งรวมถึงสัตว์น้ำต่างถิ่นที่เกิดขึ้นในประเทศไทยนั้น จึงได้ดำเนินการตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 28 เมษายน พ.ศ. 2552 เรื่อง มาตรการป้องกัน ควบคุม และกำจัดชนิดพันธุ์ต่างถิ่น ซึ่งได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณา จัดกลุ่มทะเบียนชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่ควรป้องกัน ควบคุม และกำจัดของประเทศไทย จำนวน 4 รายการ (ตารางที่ 3) และทำการปรับแก้ไขตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2561 ในส่วนมาตรการบริหารจัดการชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่มีอยู่เดิม เพื่อให้มีแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนมากขึ้น รวมทั้งแนวทางปฏิบัติของหน่วยงานที่รับผิดชอบ และปรับแก้ไขรายชื่อของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นตามทะเบียนรายการ เพื่อให้มีความสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน และเพิ่มกลุ่มของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่มีการส่งเสริมให้ใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจแต่ต้องมีมาตรการป้องกันที่รัดกุม เพื่อไม่ให้เกิดการแพร่กระจายเข้าไปในพื้นที่อนุรักษ์และแหล่งน้ำธรรมชาติ โดยมี

หลักเกณฑ์ในการพิจารณาการจัดกลุ่มทะเบียนชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่ควรป้องกัน ควบคุม กำจัดของประเทศไทยทั้ง 4 รายการ ดังนี้

รายการที่ 1 ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานแล้ว หมายถึง ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่เข้ามาในประเทศไทยแล้ว สามารถตั้งถิ่นฐานและมีการแพร่กระจายได้ในธรรมชาติ เป็นชนิดพันธุ์เด่นในสิ่งแวดล้อมใหม่ (dominant species) และเป็นชนิดพันธุ์ที่อาจทำให้ชนิดพันธุ์ท้องถิ่น หรือชนิดพันธุ์พื้นเมืองสูญพันธุ์ รวมไปถึงส่งผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพ ก่อให้เกิดความสูญเสียทางสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสุขอนามัยของมนุษย์ เช่น ปลาหมอขำ ปลาหมอหางดำ เป็นต้น

รายการที่ 2 ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่มีแนวโน้มรุกราน หมายถึง 1) ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่มีหลักฐานว่ามีการรุกรานในถิ่นอื่นก่อนเข้ามาในประเทศไทยแล้ว สามารถตั้งถิ่นฐานและมีการแพร่กระจายได้ในธรรมชาติ จากการสำรวจและเฝ้าสังเกตพบว่าอาจแพร่ระบาดหากมีปัจจัยเกื้อหนุนหรือสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลง ทำให้เกิดผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพ และ 2) ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่เคยรุกรานในอดีต ซึ่งสามารถควบคุมดูแลได้แล้ว เช่น ปลากระพงนกยูง ปลาหมอปัตเตอร์ เป็นต้น

รายการที่ 3 ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่มีประวัติว่ารุกรานแล้วในประเทศอื่น แต่ยังไม่รุกรานในประเทศไทย หมายถึง ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่เข้ามาในประเทศไทยแล้ว และมีหลักฐานว่ามีการรุกรานในประเทศอื่นแล้ว

รายการที่ 4 ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานที่ยังไม่เข้ามาในประเทศไทย หมายถึง ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่มีข้อมูลหรือหลักฐานว่าเป็นชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานในประเทศอื่น ได้แก่ ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นตามทะเบียน 100 ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานรุนแรงของโลก ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่ห้ามนำเข้าตามกฎหมาย และชนิดพันธุ์ที่มีข้อมูลจากผลการศึกษาวิจัยว่าเป็นชนิดพันธุ์ต่างถิ่นรุกรานในพื้นที่อื่น ๆ

ปลาหมอขำ
Mayaheros urophthalmus

ปลาหมอหางดำ
Sarotherodon melanotheron

ปลากระพงนกยูง
Cichla spp.

ปลาหมอปัตเตอร์
Heterotilapia buttkoferi

ตารางที่ 3 ทะเบียนชนิดพันธุ์สัตว์น้ำต่างถิ่นที่ควรป้องกัน ควบคุม และกำจัดของประเทศไทย ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2561

ทะเบียนรายการ	ชนิด	ชื่อวิทยาศาสตร์	ผลกระทบต่อ		ผลกระทบต่อ	
			สัตว์น้ำพื้นเมืองและระบบนิเวศ	เศรษฐกิจ	ผลกระทบต่อสุขภาพอนามัย	คุณค่าการใช้ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ
1	หอยแครงยักษ์	<i>Mytilopsis sallei</i> (Recluz, 1849)	X			
	หอยเขร	<i>Pomacea canaliculate</i> (Lamarck, 1819)	X	X		
	หอยเขรยักษ์	<i>Pomacea gigas</i> Perry, 1810	X	X		
	ปลาตะกราะ, ปลาชืดเกอร์	<i>Hypostomus plecostomus</i> (Linnaeus, 1758)	X	X		สัตว์น้ำสวยงามและใช้บริโภค
	ปลาตะกราะ, ปลาชืดเกอร์	<i>Pterygoplichthys pardalis</i> (Castelnau, 1855)	X	X		สัตว์น้ำสวยงามและใช้บริโภค
	ปลาหางนกยูง	<i>Gambusia affinis</i> (S.F. Baird & Girard, 1853)	X	X		สัตว์น้ำสวยงามและกำจัดลูกยาง
	ปลาหมอคงคำ	<i>Saethooban melanatheron</i> (Ruppell, 1852)	X	X		
	ปลาหมอใบเตย	<i>Heterotilapia buttkoferi</i>	X	X		สัตว์น้ำสวยงามและใช้บริโภค
	ปลาตุกรัสเซีย, ปลาตุกแอฟริกัน	<i>Clarias gariepinus</i>	X	X		สัตว์น้ำเศรษฐกิจ
	ปลานิล	<i>Oreochromis niloticus</i>	X	X		สัตว์น้ำเศรษฐกิจ
2	ปลาหมอเทศ	<i>Oreochromis mossambicus</i>	X			สัตว์น้ำเศรษฐกิจ
	ปลาเป็ดดำ	<i>Colossoma macropomum</i>	X			สัตว์น้ำเศรษฐกิจ
	ปลาเป็ดแดง	<i>Piaractus branchiopyomum</i>	X			สัตว์น้ำเศรษฐกิจ
	เต่าแก้วแดง	<i>Trachemys scripta elegans</i>	X	X		สัตว์น้ำเศรษฐกิจ
	ฟองน้ำลูกกลีฟ	<i>Tetilla japonica</i>	X			
	เพรียงหัวหอม	<i>Estelinascidia thurstoni</i>	X			
	แอมฟิพอด	<i>Leucothoe spinicarpa</i>	X			

ทะเบียน รายการ	ชนิด	ชื่อวิทยาศาสตร์	ผลกระทบต่อ สัตว์น้ำพื้นเมือง และระบบนิเวศ	ผลกระทบต่อ เศรษฐกิจ	ผลกระทบต่อ สุขภาพสุขอนามัย	คุณค่าการใช้ประโยชน์ เชิงเศรษฐกิจ
2	หอยน้ำกล้ำสีส้ม	<i>Gulella bicolor</i>	X			
	กุ้งเครย์ฟิชออสเตรเลีย	<i>Cherax quadricarinatus</i>	X	X		สัตว์น้ำสวยงามและสัตว์เศรษฐกิจ
	กุ้งเครย์ฟิชอเมริกัน	<i>Procambarus clarkii</i>	X	X		สัตว์น้ำสวยงามและสัตว์เศรษฐกิจ
	กุ้งขาว	<i>Litopenaeus vannamei</i>	X	X		สัตว์น้ำเศรษฐกิจ
	ปลาช่อนเม็กซิกัน	<i>Arapaima gigas</i>	X			สัตว์น้ำสวยงาม
	ปลาหมอสี	<i>Cichla</i> spp.	X			สัตว์น้ำสวยงาม
	ปลาหมอขาน	<i>Mayaheros urophthalmus</i>	X	X		สัตว์น้ำสวยงาม
	ปลาหมอสีลูกผสม	<i>Crossbreed cichlid</i>	X	X		สัตว์น้ำสวยงาม
	ปลาช่อนเม็กซิกัน	<i>Arapaima gigas</i>	X			สัตว์น้ำสวยงาม
	ปลากดอเมริกัน	<i>Ictalurus punctatu</i>	X			สัตว์น้ำเศรษฐกิจ
	ปลาเทราต์สายรุ้ง	<i>Oncorhynchus mykiss</i>	X			สัตว์น้ำเศรษฐกิจ
	ปลาหางนกยูง	<i>Poecilia reticulata</i>	X	X		สัตว์น้ำสวยงาม
	ปลาหางนกยูงใต้หวัน ปลาหมอสี	<i>Poecilia sphenops</i>	X	X		สัตว์น้ำสวยงาม
	ปลาหางนกยูง ปลาเซเลฟิน	<i>Poecilia velifera</i>	X	X		สัตว์น้ำสวยงาม
	กบงูพริก	<i>Lithobates catesbeianus</i>	X			สัตว์น้ำเศรษฐกิจ
3	ปูขนจีน	<i>Eriocheir sinensis</i>	X			สัตว์น้ำเศรษฐกิจ
	หอยน้ำกล้ำสีชมพู	<i>Euglandina rosea</i>	X			
	ปลาปรีนยา	<i>Pygocentrus</i> spp.	X			
	ปลาปรีนยา	<i>Serrasalmus</i> spp.	X			

ทะเบียน รายการ	ชนิด	ชื่อวิทยาศาสตร์	ผลกระทบต่อ สัตว์น้ำพื้นเมือง และระบบนิเวศ	ผลกระทบต่อ เศรษฐกิจ	ผลกระทบต่อ สุขภาพสูทอเนามัย	คุณค่าการใช้ประโยชน์ เชิงเศรษฐกิจ
3	American alligator	<i>Alligator mississippiensis</i>	X			สัตว์น้ำเศรษฐกิจ
	จระเข้ไคแมน	<i>Caiman crocodylus</i>	X			สัตว์น้ำเศรษฐกิจ
	จระเข้แม่น้ำไนล์	<i>Crocodylus niloticus</i>	X			สัตว์น้ำเศรษฐกิจ
	จระเข้นิวกินี	<i>Crocodylus novaeguineae</i>	X			สัตว์น้ำเศรษฐกิจ
	จระเข้ควาบา	<i>Crocodylus rhombifer</i>	X			สัตว์น้ำเศรษฐกิจ
	จระเข้ลูกผสม	<i>C. rhombifer</i> x <i>C. siamensis</i>	X			สัตว์น้ำเศรษฐกิจ
4	ปูเขียวยุโรป	<i>Carcinus maenas</i>	X			
	ไรน้ำหนาม	<i>Cercopagis pengoi</i>	X			
	หอยขวานจีน	<i>Cordicula amurensis</i>	X			
	หอยกะพงม้าลาย	<i>Cordicula amurensis</i>	X			
	หอยกะพงแคดเดอเรเนียน	<i>Mytilus galloprovincialis</i>	X	X		
	ดาวทะเลแปซิฟิกเหนือ	<i>Asterias amurensis</i>	X	X		
	ปลากะพงแม่น้ำไนล์	<i>Lates niloticus</i>	X			
	ปลากะพงปากกว้าง	<i>Micropterus salmoides</i>	X			
	round goby	<i>Neogobius melanostomus</i>	X			
	ปลาเพราที่สีน้ำตาล	<i>Salmo trutta</i>	X			
	คางคกยักษ์	<i>Bufo marinus</i>	X	X		
	ปลาแคร์ริบเบียน	<i>Eleutherodactylus coqui</i>	X			

2.2 ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานที่มีลำดับความสำคัญสูงของประเทศไทย

จากอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (CBD) ภายใต้มาตรา 8 (h) ที่กำหนดไว้ว่า “ให้ประเทศภาคีสมาชิก ดำเนินการป้องกันการนำเข้า ควบคุม หรือกำจัดชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่คุกคามระบบนิเวศ ถิ่นที่อยู่อาศัย หรือชนิดพันธุ์อื่น” และเป้าหมายไอเจที 9 ซึ่งกำหนดว่า “ภายในปี พ.ศ. 2563 ต้องจำแนก ระบุ และจัดลำดับความสำคัญของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน และเส้นทางแพร่กระจาย ควบคุม หรือกำจัดชนิดพันธุ์ที่มีลำดับความสำคัญสูง และดำเนินการเพื่อจัดการเส้นทางแพร่กระจายเพื่อป้องกันการนำเข้าและการตั้งถิ่นฐานรุกราน” โดยประเทศไทยได้ดำเนินงานสอดคล้องกับนานาประเทศภาคีสมาชิก โดยสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในฐานะหน่วยประสานงานกลางแห่งชาติได้ดำเนินการรวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูลในทุกแผนการจัดการที่มีอยู่ทั้งในและต่างประเทศ เพื่อประมวลผล และจัดทำแผนการจัดการชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่มีลำดับความสำคัญสูงของประเทศไทย โดยได้ให้คำจำกัดความของ “ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่มีลำดับความสำคัญสูง” หมายถึง “ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานที่มีลำดับความสำคัญตามเกณฑ์การจัดลำดับความสำคัญของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่มีลำดับความสำคัญสูงที่ต้องมีการจัดการอย่างเร่งด่วน” ซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อชนิดพันธุ์ดั้งเดิมและระบบนิเวศในประเทศไทยอย่างรุนแรงแล้วนั้น สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2561) จึงได้จัดทำเกณฑ์เพื่อจำแนก ระบุ และจัดลำดับความสำคัญของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน ด้วยการพิจารณาจากการรวบรวมข้อมูลทางชีววิทยา และข้อมูลการแพร่ระบาดในระบบนิเวศ จัดทำเป็นข้อมูลเบื้องต้น โดยมีผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้กำหนดหลักเกณฑ์และระดับการให้คะแนนเพื่อใช้เป็นมาตรฐานในการจำแนก รวมถึงระบุช่วงคะแนนตามการจัดลำดับความสำคัญ (ตารางที่ 4 และ 5)

จากหลักเกณฑ์และระดับการให้คะแนนเพื่อนำไปสู่การจัดลำดับความสำคัญของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นนั้น ผลการคัดเลือกชนิดพันธุ์สัตว์น้ำต่างถิ่นที่มีลำดับความสำคัญสูงของประเทศไทยจากการใช้เกณฑ์ดังกล่าว พบว่าสามารถคัดเลือกชนิดพันธุ์สัตว์น้ำต่างถิ่นที่มีลำดับความสำคัญในลำดับที่ 1 (ชนิดพันธุ์สัตว์น้ำต่างถิ่นที่รุกรานแล้วและมีลำดับความสำคัญสูง โดยได้ส่งผลกระทบต่อชนิดพันธุ์พื้นเมืองและระบบนิเวศในประเทศไทยอย่างรุนแรงแล้วต้องใช้แนวทางการควบคุมหรือกำจัดอย่างเร่งด่วน) ได้จำนวน 8 ชนิด ซึ่งได้มีการรวบรวมเส้นทางการแพร่ระบาดเพื่อใช้จัดทำแผนหรือแนวทางในการควบคุมและกำจัดอย่างเร่งด่วน โดยผลการดำเนินการในชนิดพันธุ์สัตว์น้ำต่างถิ่นที่มีลำดับความสำคัญสูงทั้ง 8 ชนิดนี้ สามารถจัดทำแผนหรือแนวทางในการจัดการได้แล้วจำนวน 7 ชนิด (ตารางที่ 6) และยังพบว่ามีชนิดพันธุ์สัตว์น้ำต่างถิ่นที่มีลำดับความสำคัญในลำดับ

ที่ 2 (ชนิดพันธุ์สัตว์น้ำต่างถิ่นที่เริ่มพบมีแนวโน้มการรุกรานและมีลำดับความสำคัญปานกลาง โดยได้ส่งผลกระทบต่อชนิดพันธุ์พื้นเมืองและระบบนิเวศในประเทศไทยในระดับที่สังเกตได้แล้ว และควรใช้แนวทางการควบคุมหรือกำจัดทันที) จำนวน 7 ชนิดด้วย (ตารางที่ 7)

ตารางที่ 4 หลักเกณฑ์และระดับการให้คะแนน เพื่อจำแนกชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่มีลำดับความสำคัญสูง

ลำดับ	เกณฑ์
1*	ความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม
2*	ความสามารถในการแพร่ระบาดของชนิดพันธุ์
3*	ความสามารถในการแข่งขันกับชนิดพันธุ์พื้นเมือง
4*	ความรุนแรงของการก่อผลกระทบในทางลบต่อระบบนิเวศดั้งเดิม
5*	การแพร่ระบาดแม่ปกคลุมพื้นที่และระบบนิเวศ
6*	ระดับความยากในการจัดการ
7**	คุณค่าการใช้ประโยชน์จากชนิดพันธุ์ต่างถิ่น

หมายเหตุ: * หมายถึง ผลกระทบในทางลบ แบ่งเป็นระดับคะแนน 4 ระดับ ได้แก่ -3 ถึง 0
 ** หมายถึง ผลในทางบวก แบ่งเป็นระดับคะแนน 4 ระดับ ได้แก่ 0 ถึง +3

ตารางที่ 5 ช่วงคะแนนตามการจัดลำดับความสำคัญของชนิดพันธุ์ต่างถิ่น

ลำดับความสำคัญ	เกณฑ์
ลำดับความสำคัญที่ 1*	ช่วงคะแนน -16 ถึง -18
ลำดับความสำคัญที่ 2**	ช่วงคะแนน -11 ถึง -15
ลำดับความสำคัญที่ 3***	ช่วงคะแนน 0 ถึง -10
ลำดับความสำคัญที่ 4****	ช่วงคะแนน +1 ถึง +3

หมายเหตุ: * หมายถึง ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานแล้วและมีลำดับความสำคัญสูง ได้ส่งผลกระทบต่อชนิดพันธุ์พื้นเมืองและระบบนิเวศในประเทศไทยอย่างรุนแรงแล้วต้องใช้นโยบายการควบคุมหรือกำจัดอย่างเร่งด่วน
 ** หมายถึง ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่เริ่มพบมีแนวโน้มการรุกรานและมีลำดับความสำคัญปานกลาง ได้ส่งผลกระทบต่อชนิดพันธุ์พื้นเมืองและระบบนิเวศในประเทศไทยในระดับที่สังเกตได้แล้ว และควรใช้แนวทางการควบคุมหรือกำจัดทันที
 *** หมายถึง ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่ยังไม่รุกรานและมีลำดับความสำคัญต่ำถึงต่ำมาก ยังไม่พบว่าส่งผลกระทบทางลบต่อชนิดพันธุ์พื้นเมืองและระบบนิเวศในประเทศไทยชัดเจน แต่ต้องคอยเฝ้าระวังติดตามการรุกรานที่อาจเกิดขึ้นอย่างใกล้ชิด
 **** หมายถึง ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นไม่รุกรานและไม่พบว่าส่งผลกระทบทางลบต่อชนิดพันธุ์พื้นเมืองและต่อระบบนิเวศในประเทศไทย และส่งผลกระทบด้านบวก มีคุณค่าทางเศรษฐกิจ

ตารางที่ 6 รายชื่อชนิดพันธุ์สัตว์น้ำต่างถิ่นที่รุกรานที่มีลำดับความสำคัญสูงของประเทศไทยและเส้นทางทางการแพร่ระบาด

ชนิด	ถิ่นกำเนิด	การเข้าสู่ประเทศไทย	การหลุดรอด	พื้นที่พบการแพร่ระบาด	สถานการณ์ปัจจุบัน
	อาร์เจนตินา และ อุรุกวัย	ตลาดซื้อ-ขายสัตว์เลี้ยง และผู้ประกอบอาหาร ฟาร์มเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ	หลุดรอดจาก การเลี้ยงโดยไม่ตั้งใจ	พบได้ทั่วทุกภาคของ ประเทศไทยทั้งในพื้นที่ แหล่งน้ำธรรมชาติทั่วไป และในพื้นที่อนุรักษ์	มีแผนการจัดการ การแพร่กระจาย ภายในประเทศแล้ว การแพร่ระบาดมีแนวโน้มลดลงที่
	อาร์เจนตินา อุรุกวัย ถึงบราซิล	ตลาดซื้อ-ขายสัตว์เลี้ยง และผู้ประกอบอาหาร ฟาร์มเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ	หลุดรอดจาก การเลี้ยงโดยไม่ตั้งใจ	พบได้ทั่วทุกภาคของ ประเทศไทยทั้งในพื้นที่ แหล่งน้ำธรรมชาติทั่วไป และในพื้นที่อนุรักษ์	มีแผนการจัดการ การแพร่กระจาย ภายในประเทศแล้ว การแพร่ระบาดมีแนวโน้มลดลงที่
	อเมริกาใต้	ตลาดซื้อ-ขายสัตว์เลี้ยง สวยงาม และ ผู้ประกอบอาหารฟาร์ม เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ	หลุดรอดจาก การเลี้ยงและ การปล่อยทำบุญ ตามความเชื่อ	พบได้ทั่วทุกภาคของ ประเทศไทยทั้งในพื้นที่ แหล่งน้ำธรรมชาติทั่วไป และในพื้นที่อนุรักษ์	มีแผนการจัดการ การแพร่กระจาย ภายในประเทศแล้ว การแพร่ระบาดมีแนวโน้มลดลงที่
	อเมริกาใต้	ตลาดซื้อ-ขายสัตว์เลี้ยง สวยงาม และ ผู้ประกอบอาหารฟาร์ม เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ	หลุดรอดจาก การเลี้ยงและ การปล่อยทำบุญ ตามความเชื่อ	พบได้ทั่วทุกภาคของ ประเทศไทยทั้งในพื้นที่ แหล่งน้ำธรรมชาติทั่วไป และในพื้นที่อนุรักษ์	มีแผนการจัดการ การแพร่กระจาย ภายในประเทศแล้ว การแพร่ระบาดมีแนวโน้มลดลงที่

ชนิด	ถิ่นกำเนิด	การเข้าสู่ประเทศไทย	การหลุดรอด	พื้นที่พบการแพร่ระบาด	สถานการณ์ปัจจุบัน
 ปลาคาร์บ หรือปลาซีดาเกอร์ ในสกุล <i>Pterygoplichthys</i> sp.	อเมริกาใต้	ตลาดซื้อ-ขายสัตว์เลี้ยง สวยงาม และ ผู้ประกอบการฟาร์ม เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ	หลุดรอดจาก การเลี้ยงและ การปล่อยทำบุญ ตามความเชื่อ	พบได้ทั่วทุกภาคของ ประเทศไทยทั้งในพื้นที่ แหล่งน้ำธรรมชาติทั่วไป และในพื้นที่อนุรักษ์	มีแผนการจัดการ การแพร่กระจาย ภายในประเทศแล้ว การแพร่ระบาดมีแนวโน้มคงที่
 ปลาหมอไทย <i>Mayaheros urophthalmus</i>	อเมริกากลาง เม็กซิโกถึง นิการากัว	ตลาดซื้อ-ขายสัตว์เลี้ยง สวยงาม และ ผู้ประกอบการฟาร์ม เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ	หลุดรอดจาก การเลี้ยง	แพร่ระบาดบางพื้นที่ ได้แก่ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพฯ จังหวัด สมุทรปราการ และ สมุทรสาคร	มีแผนการจัดการ การแพร่กระจายภายในประเทศ แต่ยังไม่ประสบความสำเร็จ การแพร่ระบาดมีแนวโน้ม เพิ่มขึ้น
 ปลานิลแดง <i>Sarotherodon melanotheron</i>	ทวีปแอฟริกา ประเทศมอริเตเนีย ถึงแคเมอรูน	นำเข้าเพื่อ การปรับปรุงพันธุ์	หลุดรอดจาก การปล่อย แหล่งน้ำ	บริเวณพื้นที่ชายฝั่ง บริเวณน้ำกร่อยตอนใต้ ในจังหวัดสมุทรสงคราม เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร และสุราษฎร์ธานี	มีแผนการจัดการ การแพร่กระจายภายในประเทศ แต่ยังไม่ประสบความสำเร็จ การแพร่ระบาดมีแนวโน้ม เพิ่มขึ้น
 เต่าแก้วแดง หรือเต่าญี่ปุ่น <i>Trachemys scripta elegans</i>	ทวีปอเมริกาเหนือ ประเทศ สหรัฐอเมริกา	ตลาดซื้อ-ขายสัตว์เลี้ยง สวยงาม	หลุดรอดจาก การเลี้ยง การปล่อย แหล่งน้ำ	พบในแหล่งน้ำธรรมชาติ ทั่วไป ในพื้นที่อนุรักษ์ และเขตอภัยทาน	ยังไม่มีแผนการจัดการ การแพร่กระจาย การแพร่ระบาดมีแนวโน้ม เพิ่มขึ้น

ตารางที่ 7 ชนิดพันธุ์สัตว์น้ำต่างถิ่นที่มีแนวโน้มจะรุกราน ต้องมีการเฝ้าระวัง และศึกษาแนวทางการจัดการเพิ่มเติม

ชนิด	ถิ่นกำเนิด	การเข้าสู่ประเทศไทย	การหลุดรอด	พื้นที่พบการแพร่กระจาย	สถานการณ์ปัจจุบัน
 ปลาหมอใบเตย <i>Heterotilapia buttikoferi</i>	ทวีปแอฟริกา	ตลาดซื้อขายสัตว์เลี้ยง สวยงาม	หลุดรอดจาก การเลี้ยง และการปล่อยลง แหล่งน้ำ	เชียงใหม่ นครศรีธรรมราช จังหวัด กาญจนบุรี เชียงใหม่ สิริกิติ์ จังหวัดอุดรธานี	สถานการณ์ปัจจุบัน มีแผนการจัดการ การแพร่กระจายภายในประเทศ แต่ยังไม่ประสบความสำเร็จ เท่าที่ควร การแพร่ระบาดมี แนวโน้มเพิ่มขึ้น
 ปลากระพงนยุง หรือปลาพิคอกแบส สกุล <i>Cichla</i> sp.	ทวีปอเมริกาใต้	ตลาดซื้อขายสัตว์เลี้ยง สวยงาม และกีฬา ตกปลา	หลุดรอดจาก การเลี้ยง และการปล่อยลง แหล่งน้ำ	บึงจางู จังหวัดระยอง แหล่งน้ำในจังหวัดแพร่ น่าน	การแพร่ระบาดมีแนวโน้ม เพิ่มขึ้น และอยู่ระหว่าง ดำเนินการจัดทำแผนการ จัดการการแพร่กระจาย ภายในประเทศ
 ปลากระพงแม่น้ำไนล์ <i>Lates niloticus</i>	ทวีปแอฟริกา	ฟาร์มเลี้ยงสัตว์น้ำ	หลุดรอดจาก การเลี้ยง	แหล่งน้ำในจังหวัดชลบุรี ฉะเชิงเทรา	ยังไม่มีแผนการจัดการ การแพร่กระจายภายในประเทศ การแพร่ระบาดมีแนวโน้มคงที่
 ปลาช่อนอเมริกา <i>Arapaima gigas</i>	ทวีปอเมริกาใต้	ตลาดซื้อขายสัตว์เลี้ยง สวยงาม	หลุดรอดจากการเลี้ยง และการปล่อยลง แหล่งน้ำ เนื่องจากไม่ ต้องการเลี้ยงต่อ	แหล่งน้ำในจังหวัดลำปาง อุตรธานี และบึงกาฬ	ยังไม่มีแผนการจัดการ การแพร่กระจายภายในประเทศ การแพร่ระบาดมีแนวโน้มคงที่

ชนิด	ถิ่นกำเนิด	การเข้าสู่ประเทศไทย	การหลุดรอด	พื้นที่พบการแพร่กระจาย	สถานการณ์ปัจจุบัน
 ปลากระเบนไม้ไผ่ไร่ <i>Potamotrygon motoro</i>	ทวีปอเมริกาใต้	ตลาดซื้อ-ขายสัตว์เลี้ยงสวยงาม	หลุดรอดจาก การเลี้ยง และการปล่อยแหล่งน้ำเนื่องจากไม่ต้องการจะเลี้ยงต่อ	แม่น้ำแม่กลองในจังหวัดสมุทรสงคราม	ยังไม่มีแผนการจัดการ การแพร่กระจาย ภายในประเทศ พบการผสมข้ามพันธุกับฟาร์ม เพาะเลี้ยงจำนวนมาก
 ปลาเทราต์สายรุ้ง <i>Oncorhynchus mykiss</i>	สหรัฐอเมริกาและแคนาดา	ฟาร์มเลี้ยงสัตว์น้ำ	หลุดรอดจาก การเลี้ยง	แหล่งน้ำบนดอยอินทนนท์	อยู่ระหว่างดำเนินการ จัดทำแผนการจัดการ การแพร่กระจาย ภายในประเทศ
 เต่าสมแปง <i>Chelydra serpentina</i>	ทวีปอเมริกาเหนือ กลาง และใต้	ตลาดซื้อ-ขายสัตว์เลี้ยงสวยงาม	หลุดรอดจาก การเลี้ยง และการลักลอบนำเข้า	พื้นที่ชุ่มน้ำหนองบึง	ยังไม่มีแผนการจัดการ การแพร่กระจาย ภายในประเทศ แต่อยู่ระหว่าง ดำเนินการจัดทำ

การรุกรานและผลกระทบของชนิดพันธุ์สัตว์น้ำต่างถิ่น ในประเทศไทย

การรุกรานของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นได้รับการระบุว่า เป็นการคุกคามที่ร้ายแรงต่อความหลากหลายทางชีวภาพทั่วโลกเป็นอันดับสองรองจากการทำลายแหล่งที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ ในบางประเทศถือว่าการคุกคามที่สำคัญที่สุด โดยเฉพาะการรุกรานของสัตว์น้ำต่างถิ่นที่เกิดขึ้นในระบบนิเวศแหล่งน้ำที่มนุษย์ไม่สามารถมองเห็นการเข้ามาของสัตว์น้ำต่างถิ่น หรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแหล่งน้ำได้จนกว่าจะมีการสำรวจและเก็บตัวอย่าง ซึ่งในหลาย ๆ กรณีพบว่าสัตว์น้ำต่างถิ่นเหล่านั้นได้รุกรานและกลายเป็นสิ่งมีชีวิตเด่นในแหล่งน้ำนั้นไปแล้ว เมื่อระบบแหล่งน้ำธรรมชาติและระบบการผลิตถูกคุกคามจากสัตว์น้ำต่างถิ่นด้วยการแพร่ระบาดเข้าไป ในหลายกรณีได้ทำให้ระบบนิเวศมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิง เกิดการครอบครองพื้นที่โดยชนิดพันธุ์เดียว และเกิดการสูญพันธุ์ของชนิดพันธุ์พื้นเมือง ส่งผลให้เกิดปัญหาสำคัญทางสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สุขอนามัย และสังคมที่ต้องเสียค่าใช้จ่ายนับล้านบาท ส่งผลเสียหายร้ายแรงต่อเศรษฐกิจโดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนา โดยขั้นตอนการรุกรานของสัตว์น้ำต่างถิ่น (invasive process of alien species) ที่เกิดขึ้นนั้น สามารถแบ่งขั้นตอนการรุกรานได้ทั้งหมด 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การนำเข้า (introduction) ขั้นตอนนี้เกิดขึ้นเมื่อชนิดพันธุ์ต่างถิ่นถูกเคลื่อนย้ายจากถิ่นที่อยู่อาศัยเดิมไปสู่ถิ่นที่อยู่อาศัยใหม่โดยมีมนุษย์เป็นตัวกลาง อาจเป็นการนำเข้าเคลื่อนย้ายแบบตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ได้ และเมื่อชนิดพันธุ์ต่างถิ่นถูกนำเข้ามาแล้ว การที่ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นจะกระจายออกไปสู่ธรรมชาตินั้นสามารถเกิดขึ้นได้ 2 กรณีคือ มนุษย์ตั้งใจปล่อยชนิดพันธุ์ต่างถิ่นเหล่านั้นออกไปสู่แหล่งน้ำธรรมชาติโดยตรงเพื่อหวังว่าชนิดพันธุ์ต่างถิ่นชนิดนั้นจะสามารถตั้งประชากรลูกหลานได้เอง หรืออาจเกิดจากชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่นำเข้ามานั้นหลุดรอดออกสู่ธรรมชาติเอง เช่น เกิดน้ำท่วมบ่อเลี้ยงปลาทำให้ปลาบางส่วนหลุดรอดลงไปสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ

2. การตั้งถิ่นฐาน (establishment) เมื่อชนิดพันธุ์ต่างถิ่นถูกปล่อยหรือหลุดรอดอยู่ในธรรมชาติแล้ว ชนิดพันธุ์เหล่านั้นจะต้องตั้งถิ่นฐานหรือสร้างประชากรในแหล่งที่อยู่อาศัยนั้นให้ได้ ทั้งนี้การปล่อยหรือการหลุดรอดของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นเมื่อเกิดขึ้นหลาย ๆ ครั้งก็ยิ่งเป็นการเพิ่มโอกาสในการตั้งถิ่นฐานของประชากรได้ด้วย ซึ่งการตั้งถิ่นฐานในที่นี้หมายถึง การที่ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นสามารถเพิ่มจำนวนประชากรได้เองตามธรรมชาติในหลาย ๆ รุ่น และสามารถอยู่รอดได้ในสภาพแวดล้อมใหม่ สำหรับการยืนยันการตั้งถิ่นฐานของสิ่งมีชีวิตใดก็ตามต้องพิจารณาถึงข้อเท็จจริงที่ว่าในระบบนิเวศนั้นสามารถพบสิ่งมีชีวิตชนิดนั้น ๆ ได้ในหลาย ๆ รุ่น และหลาย ๆ

ระยะ เช่น ระยะไข่ ระยะลูกปลาวัยอ่อน ระยะลูกปลา และระยะตัวเต็มวัย หรือพบข้อพิสูจน์ของการเจริญพันธุ์ได้อย่างชัดเจน เช่น มีการพัฒนาของอวัยวะสืบพันธุ์ เช่น รังไข่และไข่

3. การแพร่กระจาย (spread) สืบเนื่องจากการประสบความสำเร็จในการตั้งถิ่นฐานของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นในระบบนิเวศใหม่ เมื่อประชากรในระบบนิเวศนั้นมีปริมาณเพิ่มมากขึ้นจนระบบนิเวศไม่สามารถรองรับได้ สิ่งมีชีวิตต่างถิ่นจะเริ่มมีการแพร่กระจายไปยังพื้นที่อื่น ๆ ที่ยังมีศักยภาพในการรองรับได้ หรือการแพร่กระจายอาจเกิดได้จากประชากรที่ตั้งถิ่นฐานได้แล้ว แม้อยู่มีปริมาณไม่มากแต่สามารถแพร่กระจายเพื่อไปหาสภาวะแวดล้อมใหม่ที่เหมาะสมกว่าได้ ในธรรมชาติการแพร่กระจายของสิ่งมีชีวิตเกิดขึ้นตามแนวเชื่อมต่อของระบบนิเวศ หรืออาจแพร่กระจายตามเส้นทางที่เกิดจากภัยธรรมชาติได้ เช่น น้ำท่วม น้ำหลาก หรือตามแหล่งน้ำที่ไหลเชื่อมต่อกัน ซึ่งลักษณะการแพร่กระจายของสัตว์น้ำต่างถิ่นในแหล่งน้ำเกิดขึ้นได้จากกรณีเหล่านี้ ได้แก่ การแพร่กระจายเข้าไปโดยความสามารถในการแพร่ระบาดของชนิดพันธุ์เองเมื่อมีโอกาส การชักนำเข้าไปโดยบังเอิญจากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ และการนำพาโดยผู้คนที่ตั้งใจ

4. การก่อผลกระทบ (impact) เมื่อชนิดพันธุ์ต่างถิ่นมีการแพร่กระจายจนทำให้ประชากรมีมากขึ้น สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ก็คือ ผลกระทบซึ่งอาจเกิดได้จากการแก่งแย่งอาหาร ที่อยู่อาศัย หรืออื่น ๆ ทั้งนี้ตัวแปรหลักที่สร้างผลกระทบคือ ความหนาแน่น สิ่งมีชีวิตมีความหนาแน่นเพิ่มมากขึ้นหรือกลายเป็นชนิดเด่นในระบบนิเวศนั้น ความกดดันที่มีต่อระบบนิเวศย่อมมีสูงขึ้นไปด้วย ในปัจจุบันการขยายตัวของการค้าระหว่างประเทศและการเดินทางคมนาคมที่สะดวกรวดเร็วขึ้นส่งผลให้ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานสามารถสร้างปัญหาได้อีกทั้งสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศเองที่เสื่อมโทรมลงอย่างมาก ทั้งเรื่องของถิ่นที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตถูกทำลาย การเกิดมลภาวะ และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (climate change) ล้วนเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้ชนิดพันธุ์สัตว์น้ำต่างถิ่นสามารถรุกรานเข้าไปในระบบนิเวศและก่อให้เกิดปัญหาได้ง่ายและเร็วขึ้น ระบบนิเวศที่มักจะได้รับผลกระทบอย่างมากจากการรุกรานของชนิดพันธุ์สัตว์น้ำต่างถิ่นนั้น มักเกิดขึ้นในระบบนิเวศแหล่งน้ำจืด จำพวกพื้นที่ชุ่มน้ำ แม่น้ำ ลำคลอง เป็นต้น โดยผลกระทบที่เกิดขึ้นนี้มีได้ทั้งผลกระทบทางตรง ผลกระทบทางอ้อม และผลกระทบที่เป็นลูกโซ่ทั้งในด้านบวกและด้านลบ ได้แก่ ผลกระทบต่อระบบนิเวศ ผลกระทบต่อชนิดพันธุ์ในท้องถิ่น ผลกระทบต่อความหลากหลายทางพันธุกรรม และผลกระทบทางสังคม

การจัดการชนิดพันธุ์สัตว์น้ำต่างถิ่นที่รุกราน

1. หลักการและแนวทางที่ใช้ในการจัดทำแผน

จากการประชุมของประเทศภาคีสมาชิกของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ในปี ค.ศ. 2012 ได้มีการเผยแพร่หลักปฏิบัติสำหรับเป็นแนวทางในการป้องกัน การควบคุม และการลดผลกระทบของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ แหล่งที่อยู่อาศัย หรือชนิดพันธุ์พื้นเมือง ซึ่งเป็นแนวทางในการนำไปปฏิบัติของประเทศ และหน่วยงานต่าง ๆ (Gherardi *et al*, 2011) เพื่อใช้แก้ไขปัญหาชนิดพันธุ์ต่างถิ่น มีหลักการที่ควรดำเนินการ ดังนี้

1.1 การป้องกัน (prevention) โดยการห้ามนำเข้าและห้ามซื้อขายชนิดพันธุ์ต่างถิ่นทุกชนิดที่มีรายงานการแพร่ระบาดในต่างประเทศ เพราะเป็นการแก้ไขปัญหาที่ต้นเหตุ แต่ถ้าชนิดพันธุ์ต่างถิ่นได้ถูกนำเข้ามาแล้ว ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตาม ต้องมีมาตรการในการควบคุมและกำจัดเพื่อลดผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น

1.2 การค้นพบชนิดพันธุ์ต่างถิ่นตั้งแต่เริ่มต้นและการกำจัดอย่างรวดเร็ว (early detection and rapid eradication) ให้ผลที่มีประสิทธิภาพมาก

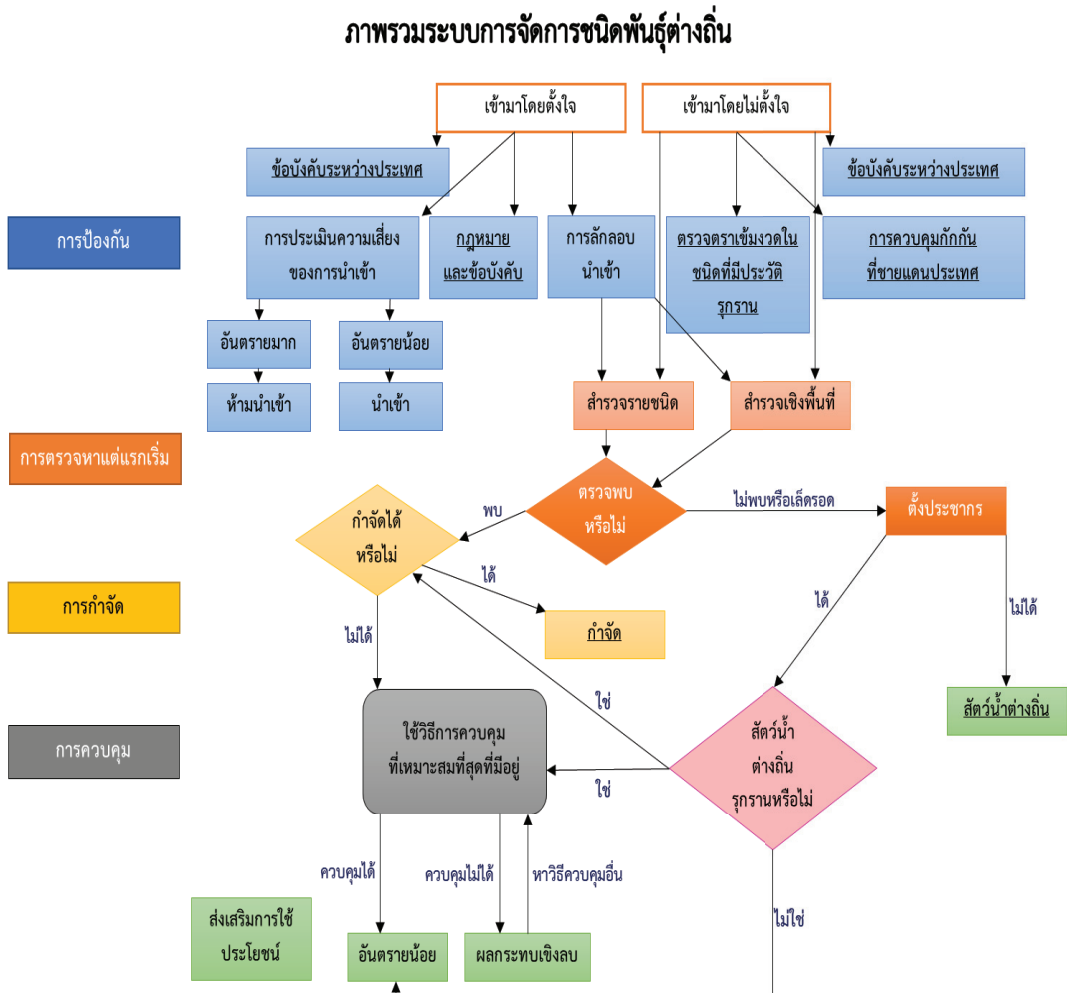
1.3 วิธีการควบคุมระยะยาวและการจำกัดขอบเขตการแพร่กระจาย (long-term control and containment)

1.4 การปลูกจิตสำนึก การให้การศึกษาและการเผยแพร่ข้อมูล เกี่ยวกับปัญหาของชนิดพันธุ์ต่างถิ่น รวมถึงวิธีการในการแก้ไขปัญหา

1.5 การสร้างความเข้มแข็งระดับชาติและนานาชาติ รวมถึงการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการจัดการปัญหาชนิดพันธุ์ต่างถิ่น

1.6 การฟื้นฟูชนิดพันธุ์พื้นเมืองและระบบนิเวศ ที่ถูกทำลายโดยชนิดพันธุ์ต่างถิ่น นอกจากนี้ในการป้องกันและการจัดการชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานนั้น Global Invasive Species Programme (GISP) ได้แนะนำว่าขั้นตอนแรกของการจัดทำแผนปฏิบัติการการจัดการชนิดพันธุ์ต่างถิ่นควรคำนึงถึงเป้าหมายและวัตถุประสงค์เป็นสำคัญ โดยเฉพาะควรพิจารณาการอนุรักษ์ และฟื้นฟูระบบนิเวศให้มีความเข้มแข็งเป็นประเด็นหลัก ซึ่งต้องมีการสำรวจ ศึกษาเกี่ยวกับชนิดพันธุ์ต่างถิ่น เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการบริหารจัดการ อีกทั้งต้องมีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการจัดการ รวมถึงมีการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ ภาคส่วนของกฎหมาย ระเบียบในการป้องกัน และจัดการชนิดพันธุ์ต่างถิ่น เข้ามาใช้ในแผนการ

จัดการดังกล่าว ซึ่งแผนดังกล่าวจะประกอบด้วย 4 ส่วนสำคัญ ได้แก่ 1) การป้องกัน 2) การตรวจหาแต่แรกเริ่ม 3) การกำจัด และ 4) การควบคุม (ภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 ภาพรวมการจัดการชนิดพันธุ์ต่างถิ่นตามคู่มือของ GISP แถบดำ คือ ขั้นตอนสุดท้ายของการจัดการ และสัญลักษณ์สี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน คือ การพิจารณาตัดสินใจเลือกแนวทางการจัดการที่แบ่งออกเป็น 2 ทาง

สำหรับหลักการและแนวทางที่ใช้ในการจัดทำแผนการจัดการชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานในประเทศไทยโดยเฉพาะชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานที่มีลำดับความสำคัญสูงนั้น สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2561) ได้กำหนดให้ใช้หลักการและแนวทางจากเป้าหมายของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ มาตรา 8 (h) ที่มีเป้าหมายในการริเริ่มการป้องกัน การควบคุมหรือกำจัดชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่มีความสามารถในการคุกคามระบบนิเวศ ถิ่นอาศัย หรือชนิดพันธุ์อื่น และผนวกรวมกับเป้าหมายไอเจที 9 ซึ่งได้กำหนดหลักการและการปฏิบัติไว้จำนวน 14 ข้อ (ตารางที่ 8)

ตารางที่ 8 หลักการและแนวทางปฏิบัติตามมาตรา 8 (h) ของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ

หลักการ	แนวทางปฏิบัติ
1. หลักการระมัดระวังล่วงหน้า (precautionary approach)	กรณีต้องสงสัยว่ามีความเสี่ยงต่อระบบนิเวศถิ่นที่อยู่ หรือชนิดพันธุ์พื้นเมือง ต้องห้ามการนำเข้า เว้นแต่ได้รับการพิสูจน์ว่าไม่เป็นอันตราย
2. หลักการจัดการสามขั้นตอนตามลำดับ: การป้องกัน การตอบสนอง แก่ไขทันที และการบรรเทาความเสียหาย (three-staged hierarchy approach)	ให้ลำดับความสำคัญกับมาตรการป้องกัน ได้แก่ ความเสี่ยง เกณฑ์ที่สำคัญและขอบเขตพื้นที่การจัดการ การค้นหา การตอบสนองอย่างรวดเร็ว เพื่อไม่ให้เกิดการแพร่ระบาดของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน ได้แก่ การกำจัดให้หมดสิ้น หรือใช้การควบคุมที่จำเป็น การบรรเทาความเสียหาย ถิ่นระบบนิเวศ หรือชนิดพันธุ์พื้นเมืองถูกคุกคาม
3. หลักการจัดการทั้งระบบนิเวศ ไม่เพียงแต่ชนิดพันธุ์ (ecosystem approach)	จัดการชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานโดยพิจารณาส่วนที่เกี่ยวข้องกับชุมชนผู้ถือผลประโยชน์ร่วม และภาคส่วนต่าง ๆ โดยการผสมผสานการจัดการที่ดินน้ำ และทรัพยากรชีวภาพที่จะได้รับผลกระทบ และนำไปปฏิบัติให้สอดคล้องกับอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพและแผนกลยุทธ์อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ปี ค.ศ. 2011-2020
4. หลักการให้เป็นความรับผิดชอบของรัฐ เพื่อการกระจายความรับผิดชอบร่วมกัน (state responsibility)	เตรียมมาตรการตอบสนองจากฝ่ายบริหารด้านสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย ภาคการเกษตร การแลกเปลี่ยน การขนส่ง ภาคอุตสาหกรรม ภาควิทยาศาสตร์ และสาธารณสุข เพื่อลดความเสี่ยงของผลกระทบที่เกิดจากชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน
5. หลักการให้ความรู้ ให้การศึกษา และสร้างความตระหนักของสาธารณะ (education and public awareness)	ประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย สามารถได้รับทราบข้อมูลข่าวสารความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง เกี่ยวกับชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
6. หลักการใช้มาตรการควบคุมที่ชายแดนและการกักกัน (border control and quarantine measure)	การแลกเปลี่ยนระหว่างประเทศ การขนส่ง และการท่องเที่ยว เป็นเส้นทางการรุกรานของชนิดพันธุ์ต่างถิ่น รวมถึงสัตว์เลี้ยงและโรค ต้องมีการควบคุมมาตรการการกักกัน ให้อยู่ในขอบเขตการควบคุม เพื่อยับยั้งการเข้ามาของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานและชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่อาจรุกราน

หลักการ	แนวทางปฏิบัติ
7. หลักการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร (information exchange)	การควบคุมดูแลโดยใช้กลไกการจัดการพื้นฐานเพื่อจัดการกับชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน ต้องมีข้อมูลข่าวสารด้านอนุกรมวิธานที่ถูกต้อง และมีการอ้างอิงถึงลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่สำคัญสำหรับใช้ป้องกันการหลุดรอด
8. หลักการใช้ความร่วมมือ (ระหว่างประเทศ) รวมทั้งการสร้างขีดความสามารถ (cooperation and capacity building)	การร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านที่ใช้เส้นทาง การขนส่งร่วมกันจะช่วยลดโอกาสในการแพร่ระบาดของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน การแบ่งปันทักษะความรู้ หรือการสร้างความร่วมมือจะช่วยเติมเต็มขีดความสามารถระหว่างประเทศ
9. หลักการควบคุมการนำเข้า โดยเจตนาด้วยการวิเคราะห์ความเสี่ยง (intentional introduction with risk analysis)	การนำเข้าโดยเจตนา ประเทศผู้นำเข้าต้องตระหนักถึงเรื่องชนิดพันธุ์ต่างถิ่น และควรมีกลไกการควบคุมระหว่างประเทศ ก่อนการอนุญาตให้นำเข้า โดยที่ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่ต้องสงสัย ควรจะถูกกำหนดเป็นเป้าหมาย และมีกระบวนการวิเคราะห์ความเสี่ยงที่เหมาะสมในการนำเข้า
10. หลักการใช้มาตรการจัดการเส้นทางนำเข้าโดยไม่เจตนา (unintentional introduction with pathway management)	เส้นทางการนำเข้าที่ไม่เจตนา รวมถึงการหลุดรอดจากที่กักกัน โดยเงื่อนไขที่มีข้อจำกัด เช่น การแอบซ่อนมากับพาหนะขนส่ง และการปะปนมากับสินค้า จำเป็นต้องใช้มาตรการจัดการที่เหมาะสมเฉพาะพื้นที่นั้น ๆ
11. หลักการบรรเทาผลกระทบเมื่อเข้ามาสู่รุกรานแล้ว (mitigation measures for invasion)	เมื่อจัดตั้งกลไกการตรวจสอบสถานภาพของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน ทั้งที่ทำงานเป็นเอกเทศ และใช้ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานควรมีขั้นตอนที่เหมาะสมในการกำจัด การเก็บไว้ในที่จำกัด และการควบคุม เพื่อบรรเทาผลกระทบในทางลบ
12. หลักการการกำจัดให้สิ้นซากเมื่อทำให้เกิดความเสียหายแล้ว (eradication)	โอกาสที่ดีที่สุดในการกำจัดชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานคือระยะแรกของการรุกราน เมื่อจำนวนประชากรยังจำกัดอยู่เฉพาะที่ ด้วยเหตุนี้ ระบบการค้นหาดังมุ่งเน้นที่จุดที่มีความเสี่ยงสูงเพื่อการกำจัดได้อย่างมีประสิทธิภาพในข้างต้นและมีการติดตามผลถ้าจำเป็น
13. หลักการจำกัดไว้ในสภาพควบคุม หากไม่สามารถกำจัดได้ (containment)	เมื่อไม่สามารถทำการกำจัดได้ ต้องกำหนดขอบเขตการแพร่ระบาดของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานที่เหมาะสม ต้องมีทิวทัศน์ที่สามารถกำหนดขอบเขตของชนิดพันธุ์หรือประชากรที่มีขนาดเล็ก จำเป็นต้องมีการติดตามอย่างสม่ำเสมอ และต้องมีการตอบสนองที่เชื่อมโยงกัน อย่างรวดเร็วเพื่อจำกัดไม่ให้แพร่ระบาดเข้าสู่พื้นที่ใหม่
14. หลักการควบคุม หากไม่สามารถกำจัด หรือจำกัดไว้ในบริเวณหนึ่งได้ (control)	เมื่อไม่สามารถกำจัดให้หมดสิ้นได้ ต้องทำการควบคุมเท่าที่เป็นไปได้ เพื่อลดความเสียหาย รวมทั้งลดจำนวนชนิดพันธุ์ต่างถิ่นเป็นทางเลือก

หลักการของเป้าหมายไอจิที่ 9 (Aichi Biodiversity Target 9) ระบุว่า “ภายในปี ค.ศ. 2020 ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน และเส้นทางแพร่ระบาด ถูกจำแนก ระบุ และจัดลำดับความสำคัญ โดยถูกควบคุมหรือกำจัด และมาตรการถูกเตรียมพร้อมเพื่อจัดการเส้นทางการแพร่ระบาด เพื่อห้ามการนำเข้าและการตั้งถิ่นฐาน” ซึ่งได้แบ่งเป็น 4 หลักการ ประกอบด้วย

1. การป้องกันและการปฏิบัติที่รับผิดชอบเพื่อกำจัดเส้นทางการแพร่ระบาดและการรุกราน
2. การประเมินความเสี่ยงและกำหนดมาตรการควบคุมการรุกราน
3. การจัดการความเสี่ยงเพื่อลดความเสียหายจากการรุกราน
4. การแบ่งปันข้อมูล ความรู้ สร้างความตระหนักแก่ทุกภาคส่วน

ในส่วนของประเทศไทยจึงได้มีการจัดทำรายชื่อชนิดพันธุ์ต่างถิ่นรวมถึงสัตว์น้ำต่างถิ่นที่มีลำดับความสำคัญสูงโดยมีผู้เชี่ยวชาญแต่ละด้านให้ความเห็นและร่วมจัดทำแนวทางการจัดการชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานที่มีลำดับความสำคัญสูงของประเทศไทยในภาพรวมให้สอดคล้องกับสถานการณ์ของประเทศไทยพร้อมทั้งนำแนวทางนี้ผนวกไว้ในแผนปฏิบัติการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ พ.ศ. 2560-2564 (ตารางที่ 9)

2. การจัดการชนิดพันธุ์สัตว์น้ำต่างถิ่นที่รุกรานในประเทศไทย

กรมประมง มีบทบาทหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการชนิดพันธุ์สัตว์น้ำต่างถิ่นในประเทศไทย จึงได้นำแนวทางการจัดการชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานที่มีลำดับความสำคัญสูงในภาพรวมของประเทศไทยมาใช้ในการวางแผนแนวทางการจัดการชนิดพันธุ์สัตว์น้ำต่างถิ่นที่รุกรานในระบบนิเวศแหล่งน้ำ โดยมีมาตรการการจัดการ ดังนี้

2.1 การป้องกันและการปฏิบัติที่รับผิดชอบเพื่อกำจัดเส้นทางการแพร่ระบาดและการรุกราน ตามหลักการป้องกันล่วงหน้า ซึ่งดำเนินการป้องกันสัตว์น้ำต่างถิ่นที่เข้ามาในประเทศ โดยใช้ระเบียบกฎหมาย ข้อบังคับตามหลักสากล การประเมินความเสี่ยง และการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ ดังนี้

2.1.1 มาตรการทางกฎหมาย กรมประมงได้ดำเนินการควบคุมการนำเข้าสัตว์น้ำมีชีวิตตามความในมาตรา 64 และ 65 แห่งพระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ 2560

ตารางที่ 9 แนวทางการจัดการชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่มีลักษณะสำคัญสูงในภาพรวมของประเทศไทย

หลักการ	แนวทางการจัดการ	หน่วยงานที่ต้องรับผิดชอบ
<p>1. การป้องกันและการปฏิบัติที่รับผิดชอบต่อผู้จัดเส้นทางแพร่ระบาดและ การรุกราน</p> <p>2. การประเมินความเสี่ยงและกำหนดมาตรการควบคุมการรุกราน</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● ปรับปรุงทะเบียนของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่ควรป้องกันและการกำจัดของประเทศไทยในปัจจุบัน ● การนำเข้าชนิดพันธุ์ต่างถิ่นต้องมีป้ายแสดงแหล่งที่มา อนุกรมวิธาน ข้อกำหนดเฉพาะรายชนิด ข้อกำหนดการขนส่ง การควบคุม และการกำจัดเบื้องต้นในกรณีที่เกิดการหลุดรอดออกสู่แหล่งธรรมชาติ ● ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นนำเข้าต้องถูกระบุว่ามีความอันตรายต่อระบบนิเวศในระดับสูง เว้นแต่ได้รับการพิสูจน์แล้วความปลอดภัยในการนำเข้าไปในประเทศหรือภูมิภาคนั้น ๆ ● กำหนดหน่วยงานควบคุม ดูแล และตรวจสอบสถานภาพของชนิดพันธุ์ต่างถิ่น ● ศึกษาวิจัยเพื่อพิจารณาแนวทางการใช้ชนิดพันธุ์พื้นเมืองหรือชนิดพันธุ์ที่ได้แสดงลักษณะที่ไม่รุกราน เป็นสัตว์เสี่ยง สัตว์สวยงาม หรือสัตว์เศรษฐกิจ ● ส่งเสริมการใช้ชนิดพันธุ์พื้นเมืองหรือชนิดพันธุ์ที่ไม่แสดงลักษณะที่รุกรานต่อระบบนิเวศ <p>● ศึกษาวิธีการประเมินความเสี่ยงที่เหมาะสมเพื่อใช้เป็นข้อกำหนดในการลำดับความสำคัญ</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ดำเนินการประเมินความเสี่ยงชนิดพันธุ์ต่างถิ่นโดยพิจารณาประเด็นดังต่อไปนี้ <ol style="list-style-type: none"> 1) ความเป็นไปได้ในการจะหลบหนีออกจากที่กักกัน รวมถึงการปล่อยโดยไม่ตั้งใจและโดยตั้งใจ 2) ความเป็นไปได้ในการรอดชีวิต และการขยายพันธุ์ในระบบนิเวศ 3) ความรุนแรงของผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น 4) ความเสี่ยงในการเป็นพาหะของเชื้อโรคและปรสิต 5) ประวัติการรุกรานในต่างประเทศ 	<ul style="list-style-type: none"> ● กรมประมง ● กรมปศุสัตว์ ● กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ● กรมวิชาการเกษตร ● สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ● สถาบันการศึกษา <ul style="list-style-type: none"> ● กรมเจ้าท่า ● กรมประมง ● กรมปศุสัตว์ ● กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ● กรมวิชาการเกษตร

หลักการ	แนวทางการจัดการ	หน่วยงานที่ต้องรับผิดชอบ
	<p>6) แนวทางการจัดการในต่างประเทศ</p> <p>7) ผลการดำเนินงานในต่างประเทศ</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ดำเนินการจัดทำทะเบียน และกำหนดมาตรฐานการจัดการชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานในบริเวณที่สำคัญของประเทศไทย โดยกำหนดให้ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่ยังไม่มีรายชื่ออยู่ในทะเบียน ต้องถูกกำหนดสถานะภาพให้เป็นชนิดพันธุ์ที่สามารถคุกคามระบบนิเวศเสมอ ● ศึกษาและประเมินชนิดพันธุ์ต่างถิ่นรวมถึงจัดลำดับชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานในพื้นที่อนุรักษ์ ● ดำเนินการจัดทำทะเบียนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติและจัดลำดับตามหลักเกณฑ์การจัดกลุ่มชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่ควรป้องกันควบคุม กำจัดของประเทศไทย ● กำหนดมาตรการป้องกัน และบังคับใช้แนวทางการจัดการชนิดพันธุ์ต่างถิ่น เพื่อให้สามารถควบคุมการแพร่ระบาดในระบบนิเวศได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้แนวทางการควบคุมหรือกำจัด ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานที่มีลำดับความสำคัญสูงแยกตามระบบนิเวศ และแนวทางการควบคุม หรือกำจัดชนิดพันธุ์ต่างถิ่นแยกตามรายชนิดพันธุ์ ● การศึกษามูลค่าของผลกระทบที่เกิดจากการรุกรานของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นในแต่ละปี ให้สามารถกำหนดความเสียหายออกมาในรูปแบบของตัวเงินได้ 	<ul style="list-style-type: none"> ● สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ● สถาบันการศึกษา
3. การจัดการความเสี่ยง เพื่อลดความเสียหายจากการรุกราน	<ul style="list-style-type: none"> ● ศึกษาเส้นทาง และ/หรือ วิธีการสำคัญของการแพร่ระบาดของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานที่มีลำดับความสำคัญสูง และผลักดันการดำเนินงานตามมาตรการในการจัดการเส้นทาง และ/หรือวิธีการ ในการแพร่ระบาดที่สำคัญในภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง รวมถึงติดตามตรวจสอบชนิดพันธุ์ต่างถิ่น จากการทำนำเข้าโดยไม่เจตนา โดยเฉพาะจากการขนส่ง และคมนาคม ● ศึกษาวิจัย เพื่อป้องกันการทำนำเข้าชนิดพันธุ์ต่างถิ่นผ่านเส้นทางแพร่ระบาดที่สำคัญ โดยเฉพาะ ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่ถูกนำเข้ามาเป็นสัตว์เลี้ยง สัตว์ และปลาสวยงาม ตลอดจน 	<ul style="list-style-type: none"> ● กรมประมง ● กรมปศุสัตว์ ● กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ● กรมวิชาการเกษตร

หลักการ	แนวทางการจัดการ	หน่วยงานที่รับผิดชอบ
<p>4. การแบ่งปันข้อมูล ความรู้ สร้างความตระหนักแก่ทุกภาคส่วน</p>	<p>เพื่อให้เป็นและอาหารที่มีชีวิตเพื่อวางมาตรการ และกลไกภายในประเทศที่สามารถควบคุมและจัดการชนิดพันธุ์ต่างถิ่น ที่มีลำดับความสำคัญสูง</p> <ul style="list-style-type: none"> ● กำหนดมาตรการควบคุมการนำเข้า ครอบครอง และเพาะเลี้ยง ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่มีความเสี่ยงสูงว่าสามารถแพร่ระบาดอย่างรวดเร็ว เพื่อป้องกันการหลุดรอดสู่ระบบนิเวศ ● กำหนดมาตรการเพื่อควบคุมการซื้อขายชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่มีความเสี่ยงสูงโดยใช้ข้อบังคับทางกฎหมาย ● กำหนดให้มีระยะเวลาการทบทวนรายชื่อชนิดพันธุ์ และแนวทางการจัดการชนิดพันธุ์ต่างถิ่นในทุก 4 ปี โดยกำหนดให้หน่วยงานของรัฐเป็นผู้รับผิดชอบในการจัดทำ ● จัดตั้งกลุ่มวิจัยและส่งเสริมการวิจัยเกี่ยวกับชนิดพันธุ์ต่างถิ่น เพื่อจัดทำแนวทางการส่งเสริมงานวิจัยชนิดพันธุ์ต่างถิ่นจากประเทศต้นทางหรือแบ่งปันข้อมูลผลงานวิจัยระหว่างประเทศ <ol style="list-style-type: none"> 1) กำหนดนโยบาย เป้าหมาย ทิศทางการส่งเสริมการวิจัย 2) กำหนดมาตรฐานและคุณภาพของผลงานวิจัย 3) การพัฒนาบุคลากรและเพิ่มนักวิจัย 4) การจัดหาทุนวิจัย 5) กำกับ ติดตาม และรายงานผลการดำเนินงาน ● จัดตั้งและดำเนินการศูนย์การเรียนรู้และควบคุมผลกระทบจากชนิดพันธุ์ต่างถิ่นต่อความหลากหลายทางชีวภาพ ● จัดทำช่องทางและสร้างเครือข่ายการแจ้งข้อมูลชนิดพันธุ์ต่างถิ่น รวมทั้งร่วมมือกับต่างประเทศ เพื่อแบ่งปันข้อมูล กำหนดแนวทาง และจัดทำมาตรการร่วมกัน 	<ul style="list-style-type: none"> ● สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ● สถาบันการศึกษา <ul style="list-style-type: none"> ● กรมประมง ● กรมปศุสัตว์ ● กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ● กรมวิชาการเกษตร ● สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ● สถาบันการศึกษา

หลักการ	แนวทางการจัดการ	หน่วยงานที่ต้องรับผิดชอบ
	<ul style="list-style-type: none"> ● จัดตั้งเครือข่ายหรือช่องทางการแจ้งข้อมูลการซื้อขายชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่ผิดกฎหมาย รวมถึงให้ความร่วมมือในการแจ้งเบาะแสแก่ทางราชการเมื่อมีการตรวจพบชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่มีความเสี่ยงสูง ● จัดทำเครื่องมืออย่างง่ายสำหรับการจำแนกชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานความหลากหลายทางชีวภาพ โดยมุ่งเน้นประเด็นดังต่อไปนี้ <ol style="list-style-type: none"> 1) ประชาสัมพันธ์ และเสริมสร้างองค์ความรู้ ผ่านสื่อต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจและตระหนักต่อผลกระทบที่อาจจะเกิดจากการซื้อขายชนิดพันธุ์ต่างถิ่น 2) ให้ความรู้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องในการขนส่ง ดูแล ขยาย ใช้ หรือเลี้ยงชนิดพันธุ์ต่างถิ่น ให้ทราบถึงความเสี่ยงและมาตรการที่เหมาะสมในการป้องกันการหลบหนี อาทิ วิธีการกักกันที่ปลอดภัย การดูแล การขนส่ง และในกรณีที่เกิดการหลุดรอดออกสู่ระบบนิเวศ 3) เสริมสร้างความตระหนักและให้ความรู้เกี่ยวกับชนิดพันธุ์ต่างถิ่น ตลอดจนผลกระทบที่มีต่อความหลากหลายทางชีวภาพ ระบบนิเวศตามธรรมชาติ และชนิดพันธุ์พื้นเมืองให้กับผู้ประกอบการ/ขนส่ง ผู้ซื้อ และประชาชนทั่วไป 4) ให้ความรู้กับประชาชน เกี่ยวกับชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่มีลำดับความสำคัญสูง หรือมีแนวโน้ม เป็นชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่มีลำดับความสำคัญสูง 5) สร้างความตระหนักแก่ผู้นิยมเลี้ยงสัตว์โดยเฉพาะผู้นิยมเลี้ยงสัตว์แปลก เกี่ยวกับการปล่อยชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่มีลำดับความสำคัญสูงที่เลี้ยงไว้สู่ระบบนิเวศ เพื่อเป็นการตัดวงจรการแพร่ระบาดในระบบนิเวศ โดยยกเหตุการณ์ที่เคยเกิดขึ้นมาเป็นกรณีตัวอย่าง 	

มาตรา 64 ห้ามมิให้ผู้ใดมีไว้ในครอบครองซึ่งสัตว์น้ำหรือผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำที่อาจก่อให้เกิดอันตรายต่อร่างกายมนุษย์หรือต่อสัตว์น้ำอื่น สิ่งแวดล้อมของสัตว์น้ำ ทรัพย์สินของบุคคลหรือสาธารณสมบัติหรือเป็นผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำที่อาจก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพของมนุษย์ตามประเภท ชนิด ลักษณะ จำนวนหรือขนาดที่กำหนดในกฎกระทรวง

ผู้ใดมีสัตว์น้ำ หรือผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำ ตามวรรคหนึ่งไว้ในครอบครองต้องส่งมอบสัตว์น้ำหรือผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำนั้นให้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ภายในเวลาที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด และให้พนักงานเจ้าหน้าที่ทำลายสัตว์น้ำหรือผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำนั้นโดยเร็ว

ความในวรรคหนึ่งและวรรคสองมิให้ใช้บังคับแก่การครอบครองสัตว์น้ำหรือผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำของทางราชการเพื่อประโยชน์ทางวิชาการ

สัตว์น้ำตามกฎกระทรวงกำหนดสัตว์น้ำที่ห้ามมีไว้ในครอบครอง จำนวนทั้งสิ้น 3 รายการ ได้แก่ 1) ปลาปิรันยาที่มีชีวิตในสกุล *Serrasalmus*, *Rooseveltiella* และ *Pygocentrus* ทุกชนิดและทุกขนาด รวมทั้งไข่และน้ำเชื้อของปลา 2) ปลาไหลไฟฟ้าที่มีชีวิตในสกุล *Electrophorus* ทุกชนิดและทุกขนาด รวมทั้งไข่และน้ำเชื้อ 3) ปลาตุ๊กไฟฟ้าที่มีชีวิตในสกุล *Malapterurus* และ *Paradoxoglanis* ทุกชนิดและทุกขนาด รวมทั้งไข่และน้ำเชื้อของปลาดังกล่าว

มาตรา 65 เพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองพันธุ์สัตว์น้ำที่หายาก หรือป้องกันอันตรายมิให้เกิดแก่สัตว์น้ำและระบบนิเวศ รัฐมนตรีมีอำนาจประกาศกำหนดห้ามการนำเข้า ส่งออก นำผ่าน เพาะเลี้ยง หรือมีไว้ในครอบครองซึ่งสัตว์น้ำบางชนิดได้

ห้ามมิให้ผู้ใดนำเข้า ส่งออก นำผ่าน เพาะเลี้ยง หรือมีไว้ในครอบครองซึ่งสัตว์น้ำตามวรรคหนึ่ง เว้นแต่จะได้รับใบอนุญาตจากอธิบดีหรือผู้ซึ่งอธิบดีมอบหมาย

ดังนั้น กรมประมงจึงได้จัดทำประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ 2 ฉบับ ตามมาตรา 65 ได้แก่

1) ประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เรื่อง กำหนดชนิดสัตว์น้ำที่ห้ามนำเข้า ส่งออก หรือนำผ่านราชอาณาจักร พ.ศ. 2559 ซึ่งประกาศลงในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 11 มกราคม 2559 และมีผลบังคับใช้กับสัตว์น้ำทั้งสิ้น 730 รายการ จำพวกปลา รวม 353 รายการ กุ้ง ปู รวม 8 รายการ สัตว์น้ำอื่น ๆ เช่น หอย ปลาดาว ดอกไม้ทะเล รวม 160 รายการ สัตว์เลื้อยคลาน รวม 122 รายการ สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก รวม 44 รายการ และสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม รวม 43 รายการ แต่ปัจจุบันอยู่ระหว่างดำเนินการปรับปรุงโดยจัดทำ (ร่าง) ประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เรื่อง กำหนดชนิดสัตว์น้ำที่ห้ามนำเข้า ส่งออก หรือนำผ่าน

ราชอาณาจักร ตามมาตรา 65 วรรค 1 แห่งพระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2560 เพื่อให้ครอบคลุมทุกชนิดสัตว์น้ำเป็นการป้องกันและควบคุมการนำเข้า สัตว์น้ำที่เป็นอันตราย

2) ประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กำหนดชนิดสัตว์น้ำที่ห้ามนำเข้า ส่งออก นำผ่าน หรือเพาะเลี้ยง พ.ศ. 2561 ซึ่งประกาศลงในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 18 มกราคม 2561 และมีผลบังคับใช้กับสัตว์น้ำ จำนวน 3 ชนิด ได้แก่ ปลาหมอหางดำ ปลาหมอมายัน และ ปลาหมอบัตเตอร์

นอกจากนี้ยังกำหนดบทลงโทษแก่ผู้ฝ่าฝืนหรือกระทำความผิดตามมาตรา 64 และ 65 ตามความในมาตรา 144 แห่งพระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ดังนี้

มาตรา 144 ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 64 หรือมาตรา 65 วรรคสอง ต้องระวางโทษจำคุก ไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งล้านบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดตามวรรคหนึ่ง นำสัตว์น้ำไปปล่อยในที่จับสัตว์น้ำต้อง ระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกินสองล้านบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

2.1.2 การประเมินความเสี่ยงและแนวทางการควบคุม กรมประมงได้แต่งตั้ง คณะกรรมการด้านความหลากหลายและด้านความปลอดภัยทางชีวภาพของกรมประมงเพื่อให้ ข้อมูลด้านวิชาการประกอบการพิจารณาการนำเข้า การประเมินความเสี่ยงของผลกระทบด้าน ความหลากหลายและด้านความปลอดภัยทางชีวภาพ รวมถึงการปนเปื้อนทางพันธุกรรมของการ เข้ามาของสัตว์น้ำต่างถิ่น ตลอดจนเสนอแนะ กำหนดแนวทางในการป้องกัน ลดผลกระทบและ/ หรือแก้ไขปัญหาต่อสิ่งแวดล้อมสัตว์น้ำต่างถิ่นที่นำเข้ามาแล้ว ทั้งนี้เพื่อควบคุมการนำเข้าชนิด พันธุ์ต่างถิ่นมิให้มีผลกระทบต่อทรัพยากรชีวภาพสัตว์น้ำของไทยให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2.1.3 การตรวจสอบ กำกับดูแลการนำเข้า ส่งออกและป้องกันการลักลอบ นำเข้าชนิดพันธุ์สัตว์น้ำต่างถิ่น กรมประมงมีหน่วยงานที่ตรวจสอบกำกับดูแลการนำเข้า ส่งออกสัตว์น้ำ ซึ่งมีเจ้าหน้าที่ดูแลประจำ ณ ด่านตรวจสัตว์น้ำทั่วประเทศ รวม 27 หน่วย โดยมี กองควบคุมการค้าสัตว์น้ำและปัจจัยการผลิตเป็นหน่วยงานรับผิดชอบดูแล

2.1.4 ประชาสัมพันธ์ ชี้แจงให้ผู้ประกอบการ ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทราบถึงอันตรายของการเลี้ยงและการหลุดรอดของชนิดพันธุ์สัตว์น้ำต่างถิ่นที่รุกราน หรือมี แนวโน้มรุกราน

2.1.5 ธรรมชาติประชาสัมพันธการปล่อยปลาทำบุญตามความเชื่อ โดยให้งดปล่อย สัตว์น้ำต่างถิ่น แต่ให้ปล่อยปลาพื้นเมืองทดแทน

2.2 การประเมินความเสี่ยงและกำหนดมาตรการควบคุมการรุกราน การตรวจหา และเฝ้าระวังอย่างต่อเนื่อง มีการตรวจติดตามดูแลชนิดพันธุ์สัตว์น้ำต่างถิ่นที่มีความเสี่ยงเป็น อันตราย โดย

2.2.1 การตรวจสอบย้อนกลับ กรมประมงมีระบบ Fisheries Single Window บันทึกข้อมูลการขออนุญาตนำเข้าส่งออก ชนิดพันธุ์สัตว์น้ำต่างถิ่นและมีการเก็บข้อมูลเนื้อเยื่อ ของสัตว์น้ำต่างถิ่นที่มีความเสี่ยงจะเป็นอันตรายต่อระบบนิเวศและสัตว์น้ำพื้นเมืองเพื่ออ้างอิง ประชากรสัตว์น้ำที่นำเข้าเพื่อการตรวจสอบย้อนกลับ

2.2.2 มีมาตรการทางกฎหมายป้องกันการหลุดรอดจากสถานที่เลี้ยง เพื่อป้องกัน ระบบนิเวศและสัตว์น้ำพื้นเมือง โดยดำเนินการตามมาตรา 76-79 แห่งพระราชกำหนดการ ประมง พ.ศ. 2558 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ดังนี้

มาตรา 76 เพื่อประโยชน์ในการกำกับดูแลการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำให้มีคุณภาพ ป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรืออันตรายต่อผู้บริโภค หรือต่อกิจการของบุคคลอื่น ให้ออก กฎกระทรวงกำหนดชนิดหรือลักษณะของสัตว์น้ำ หรือประเภท รูปแบบ ขนาด หรือ วัตถุประสงค์ของกิจการการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ให้เป็นกิจการการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำควบคุมได้

กฎกระทรวงกำหนดกิจการการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำให้เป็นกิจการการเพาะเลี้ยง สัตว์น้ำควบคุม พ.ศ. 2559 โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ออกกฎกระทรวงไว้ ให้ใช้ในกิจการการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำควบคุม ดังต่อไปนี้

- (1) การเพาะเลี้ยงกุ้งทะเล
- (2) การเพาะเลี้ยงกุ้งก้ามแดง หรือ กุ้งเครย์ฟิชอเมริกา (Procambarus clarkii)
- (3) การเพาะเลี้ยงกุ้งก้ามแดง หรือ กุ้งเครย์ฟิชทุกชนิดในสกุล *Cherax* (*Cherax* spp.)
- (4) การเพาะเลี้ยงจระเข้
- (5) การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในกระชัง
- (6) การเพาะเลี้ยงหอยทะเล

มาตรา 77 ภายใต้ข้อบังคับมาตรา 79 ห้ามมิให้ผู้ใดประกอบกิจการการเพาะเลี้ยง สัตว์น้ำควบคุมนอกเขตพื้นที่ที่คณะกรรมการประมงประจำจังหวัดประกาศกำหนดให้เป็นเขต เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ

มาตรา 78 ให้อธิบดีมีอำนาจประกาศกำหนดให้ผู้ประกอบกิจการการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำควบคุมภายในเขตเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำตามมาตรา 77 ต้องปฏิบัติในเรื่อง ดังต่อไปนี้

(1) กำหนดให้ผู้ประกอบกิจการการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำต้องแจ้งการประกอบกิจการการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ตามวิธีการที่กำหนด

(2) กำหนดแหล่งที่มาของสัตว์น้ำที่ห้ามนำมาใช้ในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ

(3) กำหนดประเภท ลักษณะ และคุณภาพอาหารของสัตว์น้ำที่ห้ามใช้ในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ

(4) กำหนดชนิดและปริมาณของยา เคมีภัณฑ์ หรือสารอันตรายอื่นใดที่ห้ามใช้ในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ

(5) กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการปฏิบัติในการจัดการน้ำทิ้งหรือของเสียจากการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ

(6) กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการปฏิบัติในการป้องกันมิให้น้ำจากการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำรั่วไหลออกจากที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ

(7) กำหนดเรื่องอื่นใดที่จำเป็นในการป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม หรืออันตรายต่อผู้บริโภคหรือต่อกิจการของบุคคลอื่น

มาตรา 79 ห้ามมิให้ผู้ใดทำการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในที่จับสัตว์น้ำซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน เว้นแต่จะได้รับใบอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่

2.2.3 การตรวจติดตามระบบการเลี้ยง เพื่อป้องกันการหลุดรอดของชนิดพันธุ์สัตว์น้ำต่างถิ่นที่มีความเสี่ยงจะเป็นอันตราย โดยมีการตรวจติดตามก่อนและหลังการอนุญาตให้นำเข้า เพื่อเป็นการป้องกันสัตว์น้ำเหล่านี้หลุดรอดออกจากระบบการเลี้ยง

2.2.4 ตรวจตราการลักลอบค้าชนิดพันธุ์สัตว์น้ำต่างถิ่น ที่เป็นอันตรายและมีกฎหมายประกาศห้ามครอบครอง ห้ามค้า หรือห้ามเพาะพันธุ์ ทั้งในสถานที่เปิดจำหน่าย เช่น วัด และตลาดค้าสัตว์น้ำ

2.2.5 การเฝ้าระวังการแพร่ระบาดของสัตว์น้ำต่างถิ่นในแหล่งน้ำ โดยการสำรวจชนิดพันธุ์ต่างถิ่นและการแพร่กระจายในแหล่งน้ำอย่างสม่ำเสมอ

2.3 การจัดการความเสี่ยงเพื่อลดความเสียหายจากการรุกราน การกำจัดชนิดพันธุ์สัตว์น้ำต่างถิ่นที่รุกรานในลำดับความสำคัญสูง และชนิดพันธุ์ที่พบมีแนวโน้มที่จะรุกรานในแหล่งน้ำ โดยดำเนินการ

2.3.1 รมรงค์ให้มีการกำจัดชนิดพันธุ์สัตว์น้ำต่างถิ่นที่รุกราน เช่น ปลาซัคเกอร์ ปลาหมอหางดำ โดยร่วมกับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง เพื่อกำจัดประชากรที่แพร่ระบาดในธรรมชาติ โดยใช้เครื่องมือประมงหลายประเภทที่มีอยู่ในชุมชน หรือกำจัดสัตว์น้ำเหล่านั้นทิ้งเมื่อติดเครื่องมือประมง ไม่ปล่อยคืนลงแหล่งน้ำ

2.3.2 ปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำพื้นเมืองที่เป็นผู้ล่า เช่น ปลากระพงขาว ปลาอังก เพื่อกำจัดปลาหมอหางดำ

2.3.3 รมรงค์ประชาสัมพันธ์ให้มีการจับขึ้นมาใช้ประโยชน์ เช่น การนำมาทำอาหาร ทำอาหารเลี้ยงสัตว์อื่น ทำปุ๋ยชีวภาพ เป็นต้น

2.3.4 การศึกษาวิจัยเพื่อหาแนวทางการกำจัดที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ เช่น การใช้เครื่องมือข่ายดักจับพ่อแม่พันธุ์ปลาหมอหางดำในบ่อเลี้ยงกุ้งทะเล

2.4 การแบ่งปันข้อมูล ความรู้ สร้างความตระหนักแก่ทุกภาคส่วน เพื่อการควบคุม ไม่ให้มีการเพิ่มขึ้นของประชากร และไม่ให้หลุดรอดลงสู่แหล่งน้ำ โดยดำเนินการ

2.4.1 การกำจัดอย่างต่อเนื่อง โดยให้หน่วยงานที่รับผิดชอบดำเนินการร่วมกับชุมชน ชาวประมง

2.4.2 การประเมินภาวะการคุกคาม การแพร่กระจายของชนิดพันธุ์สัตว์น้ำต่างถิ่น ภายหลังจากใช้แนวทางการควบคุม ป้องกัน และกำจัด

2.4.3 ทำความเข้าใจกับผู้ประกอบการ ชุมชน ชาวประมง ประชาชน ในเรื่องงดเว้นการปล่อยสัตว์น้ำต่างถิ่นลงสู่แหล่งน้ำ การระมัดระวังป้องกันการหลุดรอด หากไม่ประสงค์จะเลี้ยงต่อให้นำมามอบให้กับกรมประมง

2.4.4 การจัดทำสื่อรับแจ้งเหตุเพื่อรับแจ้งเหตุการณ์แพร่ระบาด การพบสัตว์น้ำต่างถิ่นที่เป็นอันตราย เช่น เพจเฟซบุ๊กกรมประมง เว็บไซต์กรมประมง

3. แนวทางการแก้ไขปัญหามลพิษน้ำต่างถิ่นที่มีลำดับความสำคัญสูง แยกรายชนิด

จากรายชื่อชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานที่มีลำดับความสำคัญสูงตามเกณฑ์การจำแนกและจัดลำดับความสำคัญโดยสำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกับหน่วยงานเกี่ยวข้องที่ได้ดำเนินการนั้น พบว่ามีชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานที่มีลำดับความสำคัญสูงทั้งสิ้น 23 ชนิด แบ่งเป็น 2 จำพวก ได้แก่ จำพวกพืช 11 ชนิด และจำพวกสัตว์ 12 ชนิด ซึ่งยังแบ่งย่อยตามประเภทหรือชนิดพันธุ์ได้อีก สำหรับในจำพวกสัตว์ที่พบทั้งหมดนั้นมีสัตว์น้ำอยู่จำนวน 9 ชนิด ซึ่งกรมประมงมีหน้าที่รับผิดชอบดูแลจำนวน 6 ชนิด และได้จัดทำแผนการจัดการชนิดพันธุ์สัตว์น้ำต่างถิ่นในกลุ่มนี้ได้แล้วจำนวน 5 ชนิด โดยยังคงเหลืออีก 1 ชนิดที่อยู่ในระหว่างการดำเนินการ ได้แก่ เต่าแก้มแดง (ตารางที่ 10)

นอกจากนี้ กรมประมงยังได้มีการเฝ้าระวังชนิดพันธุ์สัตว์น้ำต่างถิ่นที่มีแนวโน้มจะรุกรานชนิดอื่น ๆ อีกด้วย เช่น ปลากระพงนกยูง ปลาช่อนอเมซอน โดยมีการติดตามการแพร่กระจายในแหล่งน้ำ ศึกษาแนวทางการป้องกัน และควบคุมไม่ให้แพร่ระบาดในอนาคต

เต่าแก้มแดง
Trachemys scripta elegans

ปลาช่อนอเมซอน
Arapaima gigas

ตารางที่ 10 แนวทางการแก้ไขปัญหามลพิษต่างถิ่นที่มีลำดับความสำคัญสูงแยกรายชนิด

รายชื่อชนิดสัตว์น้ำต่างถิ่นที่มีลำดับความสำคัญสูง	แนวทางแก้ไขปัญหา
1. ปลาแคดเกราะ ปลาซีคเกอร์ - <i>Hypostomus plecostomus</i> - <i>Pterygoplichthys pardalis</i> - <i>Pterygoplichthys</i> spp.	<ul style="list-style-type: none"> • คณะกรรมการด้านความหลากหลายและด้านความปลอดภัยทางชีวภาพของกรมประมงมีมติห้ามนำเข้าปลาซีคเกอร์ <i>Hypostomus plecostomus</i> รวมถึงปลาซีคเกอร์ในสกุล <i>Pterygoplichthys</i> เข้ามาในประเทศไทย • โครงการแลกเปลี่ยนปลาซีคเกอร์กับปลาพื้นเมืองของไทย เพื่อสร้างแรงจูงใจในการกำจัดปลาซีคเกอร์ออกจากแหล่งน้ำ • เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ และสร้างความตระหนักเกี่ยวกับผลกระทบทางลบต่อความหลากหลายทางชีวภาพระบบนิเวศถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ และชนิดพันธุ์พื้นเมือง ให้กับผู้ประกอบการการค้า/ขนส่ง ผู้ซื้อ และประชาชน ตลอดจนเข้ามามีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล แจ้งข่าว หรือดำเนินการเกี่ยวกับการควบคุมหรือกำจัด • ประเมินการแพร่ระบาดในแหล่งน้ำเสมอเพื่อเฝ้าระวังและควบคุมประชากรปลาซีคเกอร์ไม่ให้เพิ่มจำนวน • สนับสนุนการศึกษา วิจัย การใช้ประโยชน์จากปลาซีคเกอร์เพื่อควบคุมการแพร่ระบาดในสิ่งแวดล้อม เช่น นำไปทำอาหาร และปุ๋ยชีวภาพ • จัดกิจกรรมการควบคุม กำจัดปลาซีคเกอร์โดยร่วมกับชุมชน ชาวประมง หน่วยงานราชการในพื้นที่และภาคเอกชนอย่างต่อเนื่อง
2. ปลาหมอคางคก - <i>Sarotherodon melanotheron</i>	<ul style="list-style-type: none"> • กรมประมงได้ออกประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ตามมาตรา 65 การห้ามนำเข้า นำผ่าน และเพาะเลี้ยงกลุ่มปลาหมอสี 3 ชนิด ได้แก่ ปลาหมอคางคก ปลาหมอปลัดเตอร์ และปลาหมอมาลัย

รายชื่อชนิดสัตว์น้ำต่างถิ่น ที่มีลำดับความสำคัญสูง	แนวทางแก้ไขปัญหา
3. ปลาหมอมาฮัน - <i>Mayaheros urophthalmus</i> 4. ปลาหมอปัตเตอร์ - <i>Heterotilapia buttikoferi</i> 5. กลุ่มปลาหมอสีและลูกผสม	<ul style="list-style-type: none"> • การรับซื้อปลาหมอต่างด้าวเพื่อนำไปกำจัด เป็นการตั้งจรรยาบรรณขยายพันธุ์ปลาหมอต่างด้าวในบ่อเลี้ยงของเกษตรกร • เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ และสร้างความตระหนักเกี่ยวกับผลกระทบทางลบต่อความหลากหลายทางชีวภาพ ระบบนิเวศดินที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ และชนิดพันธุ์พื้นเมือง ให้กับผู้ประกอบการค้า/ขนส่งผู้ซื้อ และประชาชน ตลอดจนเข้ามามีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล แจ้งข่าว หรือดำเนินการเกี่ยวกับการควบคุมหรือกำจัด • ควบคุมและกำจัดปลาในแหล่งน้ำเสมอเพื่อเฝ้าระวังและควบคุมประชากรปลาหมอสีไม่ให้เพิ่มจำนวนมีการควบคุม กำจัดปลาหมอต่างด้าวโดยร่วมกับชาวประมงในพื้นที่ โดยการจับปลาออกจากแหล่งน้ำอย่างต่อเนื่องได้แก่ ชมรมอนุรักษ์กุ่มกุ่มแม่่น้ำสวี • มีโครงการวิจัยเพื่อศึกษาแนวทางการควบคุมและกำจัดออกจากแหล่งน้ำธรรมชาติและบ่อเลี้ยงสัตว์น้ำ • สนับสนุนการศึกษา วิจัย การใช้ประโยชน์เพื่อควบคุมการแพร่ระบาดในสิ่งแวดล้อม • มีโครงการประชาสัมพันธ์การทำมัลถอยกลุ่มปลาหมอสีในแหล่งน้ำ การกำจัดเมื่อพบแพร่ระบาดในแหล่งน้ำ

รายชื่อชนิตส์ตัวนำต่างถิ่น ที่มีลำดับความสำคัญสูง	แนวทางแก้ไขปัญหา
<p>6. เต่าแก้มแดง</p> <p>- <i>Trachemys scripta elegans</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • คณะกรรมการด้านความหลากหลายและด้านความปลอดภัยทางชีวภาพของกรมประมงมีมติให้นำเข้าเต่าแก้มแดงเข้ามาในประเทศไทย • เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ และสร้างความตระหนักเกี่ยวกับผลกระทบของหลากหลายทางชีวภาพ ระบบนิเวศถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ และชนิดพันธุ์พื้นเมือง ให้กับผู้ประกอบการการค้า/ขนส่งผู้ซื้อ และประชาชน ตลอดจนเข้ามามีส่วนรวมในการให้ข้อมูล แจ้งข่าว หรือดำเนินการเกี่ยวกับการควบคุมหรือกำจัด • ประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนทราบเรื่องการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำเพื่อทำบุญ โดยไม่ให้ปล่อยสัตว์น้ำต่างถิ่นเหล่านี้ลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ และควบคุมประชากรในแหล่งน้ำของวัด • สนับสนุนการศึกษา วิจัย การใช้ประโยชน์เพื่อควบคุมการแพร่ระบาดในสิ่งแวดล้อม

มาตรการ กฎหมาย และอนุสัญญาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ ชนิดสัตว์น้ำต่างถิ่น

ชนิดพันธุ์สัตว์น้ำต่างถิ่นที่นำเข้ามาอาจมีผลกระทบทางลบต่อความหลากหลายทางชีวภาพ และทรัพยากรสัตว์น้ำในถิ่นเดิม จึงควรระมัดระวังและกำหนดแนวทางในการจัดการต่อปัญหาของชนิดพันธุ์ต่างถิ่น ซึ่งแนวทางด้านกฎหมายที่ใช้ในการจัดการชนิดพันธุ์ต่างถิ่น มีกฎหมายที่เป็นกฎหมายในประเทศ และกฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. กฎหมายภายในประเทศ เป็นกฎหมายที่ให้ความสำคัญเกี่ยวข้องกับชนิดพันธุ์สัตว์น้ำต่างถิ่นประกอบด้วย

1.1 พระราชบัญญัติสำหรับกำจัดผักตบชวา ประกาศ ณ วันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2456 (กระทรวงคมนาคม) ถือว่าเป็นพระราชบัญญัติฉบับแรกของประเทศไทยที่มีวัตถุประสงค์เพื่อกำจัดชนิดพันธุ์ต่างถิ่นและเป็นกรณีตัวอย่างในการพิจารณาออกกฎระเบียบ เกี่ยวกับชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน โดยเนื้อความในพระราชบัญญัติ กล่าวถึงหน้าที่ในการกำจัดผักตบชวา ตามมาตรา 3 ว่าการกำจัดผักตบชวาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ที่ประกาศใช้พระราชบัญญัตินี้ เป็นหน้าที่ของผู้ที่อยู่ในพื้นที่นั้น และมาตรา 4 หากผักตบชวามีอยู่มากเกินกำลัง ผู้ที่อยู่ในพื้นที่นั้นจะกำจัดได้ ให้เจ้าพนักงานปกครองท้องที่เรียกระดมแรงงานราษฎรช่วยกันกำจัด และเสนอวิธีในการกำจัดตามมาตรา 5 อีกทั้งมีบทบัญญัติโทษตามมาตรา 6 สำหรับผู้ไม่ปฏิบัติตามในการกำจัดผักตบชวา และมาตรา 7 สำหรับผู้ที่นำผักตบชวาเข้าไปปลูกเลี้ยงทำให้งอกงาม หรือทิ้งผักตบชวาลงในแม่น้ำ ลำคลอง ห้วย หนองใด ๆ ในท้องที่ซึ่งใช้พระราชบัญญัตินี้

1.2 พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พ.ศ. 2456 มีข้อกำหนดไม่ให้ทิ้งกรวดทราย โคลนอับเฉา ลงในแหล่งน้ำ ซึ่งถือว่าเป็นการควบคุมไม่ให้ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่ติดมากับกรวด หิน ดิน ทราย โคลน น้ำอับเฉา แพร่กระจายในแหล่งน้ำของไทย

1.3 พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562 มีวัตถุประสงค์เพื่อให้การสงวน อนุรักษ์ คุ้มครอง บำรุงรักษาเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและเขตห้ามล่าสัตว์ป่า การบริหารจัดการสัตว์ป่า ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ และความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ดังกล่าวให้เกิดประโยชน์อย่างสมดุลและยั่งยืนพระราชบัญญัติ ฉบับนี้สามารถควบคุมการนำเข้า นำผ่าน และส่งออกชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่มีรายชื่ออยู่ในกฎกระทรวง หรือรายชื่อชนิดพันธุ์สัตว์ตามอนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งชนิดพันธุ์สัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ (CITES) ซึ่งตามมาตรา 4 ในพระราชบัญญัตินี้ มีนิยามที่เกี่ยวข้องดังนี้

1) สัตว์ป่า หมายความว่า สัตว์ทุกชนิดซึ่งโดยทั่วไปย่อมเกิดและดำรงชีวิตอยู่ในธรรมชาติอย่างเป็นอิสระ และให้หมายความรวมถึงไข่และตัวอ่อนของสัตว์เหล่านั้นด้วย แต่ไม่หมายความรวมถึงสัตว์พาหนะ ตามกฎหมายว่าด้วยสัตว์พาหนะ สัตว์ซึ่งได้รับการยอมรับในทางวิชาการว่าสายพันธุ์นั้น เป็นสัตว์บ้านไม่ใช่สัตว์ป่า และสัตว์ที่ได้มาจากการสืบพันธุ์ของสัตว์ดังกล่าว

2) สัตว์ป่าสงวน หมายความว่า สัตว์ป่าหายากหรือสัตว์ป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ จำเป็นต้องสงวน และอนุรักษ์ไว้อย่างเข้มงวดตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้

ตามบัญชีท้ายพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 เฉพาะที่เป็นสัตว์น้ำมีเพียง 1 ชนิด คือ พะยูน (*Dugong dugong*) ซึ่งเป็นการควบคุม ห้ามล่า ครอบครอง ค้า เพาะพันธุ์ นำเข้า ส่งออก นำผ่าน นำเคลื่อนที่ซึ่งสัตว์ป่าและซากของสัตว์ป่านั้น เว้นแต่เป็นการดำเนินการของทางราชการ หรือกิจการสวนสัตว์สาธารณะ ทั้งนี้ต้องได้รับอนุญาตตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง และผู้รับใบอนุญาต จะต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดในกฎกระทรวงและเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในใบอนุญาต

1) สัตว์ป่าคุ้มครอง หมายความว่า สัตว์ป่าที่มีความสำคัญต่อระบบนิเวศ หรือจำนวนประชากรของสัตว์ป่าชนิดนั้นมีแนวโน้มลดลงอันอาจส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้

2) กฎกระทรวงกำหนดให้สัตว์ป่าบางชนิดเป็นสัตว์ป่าคุ้มครอง พ.ศ. 2546 ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2556 และฉบับที่ 3 พ.ศ. 2558 ออกตามความในพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 โดยกำหนดชนิดสัตว์ป่าคุ้มครองในส่วนที่เป็นสัตว์น้ำ ได้แก่ สัตว์ป่าจำพวกเลี้ยงลูกด้วยน้ำนม (mammals) 22 ชนิด สัตว์ป่าจำพวกสัตว์เลื้อยคลาน (reptiles) 31 ชนิด สัตว์ป่าจำพวกสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก (amphibians) 12 ชนิด สัตว์ป่าจำพวกปลา (fishes) 14 ชนิด สัตว์ป่าจำพวกไม่มีกระดูกสันหลัง (invertebrates) 12 ชนิด ซึ่งเป็นการควบคุม ห้ามล่า ครอบครอง ค้า เพาะพันธุ์ นำเข้า ส่งออก นำผ่าน โดยมีได้รับอนุญาต

1) สัตว์ป่าควบคุม หมายความว่า สัตว์ป่าที่ได้รับความคุ้มครองตามอนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ และสัตว์ป่าอื่นที่ต้องมีมาตรการควบคุมที่เหมาะสมตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้

ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่อง กำหนดชนิดสัตว์ป่าซากของสัตว์ป่า และผลิตภัณฑ์ที่ทำจากซากของสัตว์ป่า ที่ห้ามนำเข้าหรือส่งออก พ.ศ. 2560 ได้มีการปรับปรุงบัญชีชนิดสัตว์ป่าและซากของสัตว์ป่าชนิดที่ต้องได้รับใบอนุญาต หรือใบรับรองให้นำเข้าหรือส่งออกตามความตกลงระหว่างประเทศว่าด้วยการค้าสัตว์ป่า ซากของสัตว์ป่า และผลิตภัณฑ์ที่ทำจากซากของสัตว์ป่า เพื่อบูชาตามอนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่า และพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ (CITES) ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน โดยให้ชนิดสัตว์ป่า ซากของสัตว์ป่า และผลิตภัณฑ์ที่ทำจากซากของสัตว์ป่าตามบัญชีแนบท้ายประกาศนี้ เป็นสัตว์ป่า ซากของสัตว์ป่า และผลิตภัณฑ์ที่ทำจากซากของสัตว์ป่าที่ห้ามนำเข้า หรือส่งออก เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากอธิบดี โดยแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ชนิดสัตว์ป่า ซากของสัตว์ป่า และผลิตภัณฑ์ที่ทำจากซากของสัตว์ป่าตามบัญชีท้ายอนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ (CITES)

กลุ่มที่ 2 ชนิดสัตว์ป่าและซากของสัตว์ป่าที่มีใช้สัตว์ป่าสงวนหรือสัตว์ป่าคุ้มครอง และมีใช้สัตว์ป่าบัญชีท้ายอนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ (CITES)

1) สัตว์ป่าอันตราย หมายความว่า สัตว์ป่าที่อาจก่อให้เกิดอันตรายหรือเป็นพิษต่อมนุษย์หรือสัตว์ป่าอื่น หรือมีผลคุกคามให้สัตว์ป่า พืชป่า สิ่งแวดล้อม หรือระบบนิเวศเปลี่ยนแปลงเสียหายอย่างรวดเร็ว หรือเป็นพาหะนำโรคหรือแมลงศัตรูพืชตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้

ซึ่งพบว่าพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562 ฉบับใหม่นี้ส่วนใหญ่ยังใช้ประกาศกระทรวง และกฎหมายย่อยเดียวกับพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 โดยขณะนี้ได้มีการจัดทำ (ร่าง) ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กำหนดชนิดสัตว์ป่าที่เป็นสัตว์ป่าควบคุม และสัตว์ป่าอันตราย รวมถึงกำหนดหลักเกณฑ์ การครอบครอง การเพาะพันธุ์และการค้าเพื่อให้สอดคล้องตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562 ฉบับใหม่นี้

2. กฎหมายระหว่างประเทศ

2.1 อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดพันธุ์สัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ (The Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora-CITES) หรืออนุสัญญาวอชิงตัน (Washington Convention) มีเป้าหมายในการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์ป่าและพืชป่าในโลก เพื่อประโยชน์แห่งมวลมนุษยชาติ โดยเน้นทรัพยากรสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ โดยสร้างเครือข่ายทั่วโลกในการควบคุมการค้าระหว่างประเทศ ระบบการควบคุมของ CITES การค้าสัตว์ป่าพืชป่าและผลิตภัณฑ์ระหว่างประเทศ ถูกควบคุมโดยระบบใบอนุญาต ซึ่งหมายถึง สัตว์ป่า พืชป่า ที่อนุสัญญาควบคุมต้องมีใบอนุญาตในการนำเข้า ส่งออก นำผ่าน หรือส่งกลับออกไป มีหนังสือรับรองการส่งออกจากประเทศถิ่นกำเนิด ชนิดพันธุ์ของสัตว์ป่าและพืชป่า ที่อนุสัญญาควบคุมจะระบุไว้ในบัญชีแนบท้ายหมายเลข 1 หมายเลข 2 และหมายเลข 3 (Appendix I, II, III) ของอนุสัญญา

บัญชีแนบท้ายหมายเลข 1 เป็นชนิดพันธุ์ของสัตว์ป่าและพืชป่าที่ห้ามค้าโดยเด็ดขาด เนื่องจากใกล้สูญพันธุ์ ยกเว้นเพื่อการศึกษาวิจัยหรือ เพาะพันธุ์ ซึ่งต้องได้รับความยินยอมจากประเทศที่จะนำเข้าเสียก่อน ประเทศที่ส่งออกจึงจะออกใบอนุญาตส่งออกได้ ซึ่งในบัญชีแนบท้ายนี้ มีสัตว์น้ำจำพวกสัตว์เลี้ยงลูกด้วยน้ำนม (mammals) 30 ชนิด สัตว์เลื้อยคลาน (reptiles) 34 ชนิด สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก (amphibians) 10 ชนิด ปลา (fishes) 10 ชนิด สัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง (invertebrates) 26 ชนิด

บัญชีแนบท้ายหมายเลข 2 เป็นชนิดพันธุ์สัตว์ป่าหรือพืชป่าที่ยังไม่ถึงกับสูญพันธุ์ แต่ต้องมีการควบคุมไม่ให้มีการลดจำนวนลงอย่างรวดเร็วจนถึงใกล้สูญพันธุ์ โดยประเทศผู้ส่งออกต้องออกหนังสืออนุญาตให้ส่งออก เพื่อรับรองว่าการส่งออกนั้นไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อการค้าดำรงอยู่ของชนิดพันธุ์ในท้องถิ่น ซึ่งในบัญชีแนบท้ายนี้มีสัตว์น้ำจำพวกสัตว์เลี้ยงลูกด้วยน้ำนม (mammals) 3 ชนิด สัตว์เลื้อยคลาน (reptiles) 61 ชนิด สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก (amphibians) 31 ชนิด ปลา (fishes) 20 ชนิด สัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง (invertebrates) 13 ชนิด

บัญชีแนบท้ายหมายเลข 3 เป็นชนิดพันธุ์ที่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายของประเทศใดประเทศหนึ่งแล้วขอความร่วมมือจากประเทศภาคีสมาชิกให้ช่วยดูแลการนำเข้า คือต้องมีหนังสือรับรองการส่งออกจากประเทศถิ่นกำเนิด กรณีประเทศภาคีสัญญาละเลยต่อการปฏิบัติให้เป็นไปตามอนุสัญญา ตามที่ได้ให้สัตยาบันไว้ ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ประเทศสมาชิกอื่น ๆ ประเทศภาคีสมาชิกจะมีมติไม่ทำการค้าด้วยไม่ว่าจะเป็นสินค้าประเภทพืช

หรือสัตว์ ซึ่งในบัญชีแนบท้ายนี้มีสัตว์น้ำจำพวกสัตว์เลี้ยงลูกด้วยน้ำนม (mammals) 1 ชนิด สัตว์เลื้อยคลาน (reptiles) 14 ชนิด สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก (amphibians) 4 ชนิด ปลา (fishes) 9 ชนิด สัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง (invertebrates) 5 ชนิด

2.2 อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (Convention on Biological Diversity-CBD) เป็นข้อตกลงระหว่างประเทศฉบับแรกที่มีการกำหนดกรอบการดำเนินงานเกี่ยวกับชนิดพันธุ์ต่างถิ่น และมีความพยายามอย่างมากในการดำเนินการจัดการ จึงได้ทำข้อตกลงร่วมกับอนุสัญญาระหว่างประเทศอื่น ที่ได้เล็งเห็นความสำคัญของปัญหาการคุกคามของชนิดพันธุ์ต่างถิ่น อนุสัญญาเหล่านี้ ได้แก่ อนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ (Ramsar Convention) กรอบอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (United Nations Framework Convention on Climate Change-UNFCCC) และอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการอนุรักษ์ชนิดพันธุ์สัตว์ป่าที่อพยพย้ายถิ่น (Convention on Migratory Species-CMS)

เอกสารอ้างอิง

- กองควบคุมการค้าสัตว์น้ำและปัจจัยการผลิต. 2563. ข้อมูลการนำเข้าส่งออกสัตว์น้ำรายเดือน และสถิตินำเข้าส่งออกสัตว์น้ำรายปี. แหล่งที่มา <http://www4.fisheries.go.th/local/index.php/main/>. 12 กุมภาพันธ์ 2563.
- ฉวีวรรณ หุตะเจริญ. 2551. ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน. ในรายงานการประชุมวันสากล แห่งความหลากหลายทางชีวภาพ เรื่อง ความหลากหลายทางชีวภาพกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ. วันที่ 22-23 พฤษภาคม 2550. ณ โรงแรมมิราเคิลแกรนด์ กรุงเทพฯ. หน้า 149-155.
- เชิดศักดิ์ วงษกมลชุนห. 2549. คู่มือตรวจสอบรายชื่อสัตว์น้ำที่อยู่ในความควบคุมของกฎหมาย. กรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. กรุงเทพฯ. 272 หน้า.
- รัฐชา ชัยชนะ. 2560. การจัดการชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ. 261 หน้า.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2552. มาตรการป้องกันควบคุม และกำจัดชนิดพันธุ์ต่างถิ่น. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ. 28 หน้า.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2555. ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่มีลำดับความสำคัญสูงของประเทศไทย และเส้นทางการแพร่ระบาด. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ. 50 หน้า.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2561. ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่มีลำดับความสำคัญสูงของประเทศไทย และเส้นทางการแพร่ระบาด. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ. 50 หน้า.
- สำนักวิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืด. 2553. ชนิดพันธุ์สัตว์น้ำต่างถิ่น. กรมประมง, กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. กรุงเทพฯ. 130 หน้า.
- ส่วนอนุญาตและจัดการประมง. 2548. รวมกฎหมายว่าด้วยการประมง และประกาศคำสั่งแต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายว่าด้วยการประมง และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง. สำนักบริหารจัดการด้านการประมง, กรมประมง, กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. กรุงเทพฯ. 147 หน้า.

อภิชาติ เต็มวิซชากร, ชวลิต วิทยานนท์, ยูอี้ เกตเพชร, ประเทศ ซอรั๊กซ์ และประเสริฐ ภราดรพานิชกุล. 2546. สัตว์น้ำต่างถิ่นในประเทศไทย. สถาบันวิจัยและพัฒนาทรัพยากรประมงน้ำจืด. สำนักวิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืด, กรมประมง, กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรุงเทพฯ. 74 หน้า.

อุทิศ กุณอินทร. 2544. อนุสัญญาาระหว่างประเทศ: ความร่วมมือเพื่อจัดการชนิดพันธุ์ต่างถิ่นในรายงานการประชุมวันสากลแห่งความหลากหลายทางชีวภาพ เรื่อง ความหลากหลายทางชีวภาพและการจัดการชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน. วันที่ 22-23 พฤษภาคม 2544. ณ โรงแรมเดอะแกรนด์ กรุงเทพฯ. หน้า 21-27.

Chavalit Vidthayanon. 2016. Aquatic Alien Species in Thailand: biodiversity. Available source: <http://www.fao.org/tempref/docrep/fao/008/a0113e/a0113e11.pdf>. March 26, 2020.

Colautti R.I., I.A. Grigorovich and H.J. MacIsaac. 2006. Propagule pressure: a null model for invasions. *Biological Invasions* 8: 1023-1037.

Gherardi F, L. Aquilini, J. Diegues-Urbeondo and E. Tricarico. 2011. Managing invasive crayfish: is there a hope?. *Aquatic Sciences* 73: 185-200.

Global Invasive Species Database (2020). 100 of the World's Worst Invasive Alien Species. Available source: <http://www.iucngisd.org/gisd/search.php>. March 21, 2020.

Websites

<http://animaldiversity.ummz.umich.edu/site/index.html>

<http://www.cites.org/eng/resources/species.html>

<http://www.fao.org/fishery/culturedspecies/>

<http://www.fishbase.org/search.php>

<http://www.issg.org/database/species/search.asp?st=100ss&fr=1&str=&lang=EN>

<http://www.iucnredlist.org/>

<https://sites.google.com/site/tunnalienspeciesgroup5/home/cause-of-alien-species>

<http://www.sesa10.go.th/e-learning/biology/contents/7result/result06.html>

https://animaldiversity.org/accounts/Chelydra_serpentina

